

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА АНГЛІЙСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ЛІНГВОДИДАКТИКИ**

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**на тему КОГНІТИВНО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВЕРБАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ПОЧУТТЄВИХ СТАНІВ ЛЮДИНИ
ЗАСОБАМИ АНГЛІЙСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ПАРЕМІЙ**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи 8.0350-1 а-з
спеціальності 035 Філологія
спеціалізації 035.041 Германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – англійська
освітньо-професійної програми
Мова і література (англійська)
Костанянць Влада Владиславівна

Керівник д.ф.н., доц. Галуцьких І. А.
Рецензент к. пед. н., доц. Надточій Н. О.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет іноземної філології
Кафедра англійської філології та лінгводидактики
Освітній рівень магістр
Спеціальність 035 Філологія
Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська
Освітньо-професійна програма Мова і література (англійська)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

« ____ » _____ 2021 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ МАГІСТРА
КОСТАНЯНЦЬ ВЛАДИ ВЛАДИСЛАВІВНИ

1. Тема кваліфікаційної роботи магістра (проекту) «Когнітивно-семантичні особливості вербалізації емоційно-почуттєвих станів людини засобами англійських фразеології та паремій»

Керівник кваліфікаційної роботи (проекту) Галуцьких Ірина Анатоліївна,
д. ф. н., доцент

затверджені наказом ЗНУ від «13» квітня 2021 року № 590-с

2. Строк подання студентом кваліфікаційної роботи (проекту) 30.11.2021

3. Вихідні дані до кваліфікаційної роботи (проекту): теоретико-методологічні засади вивчення явищ концепту, концептуалізації, теорії метафори і аналіз фразеології англійської мови.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1) дослідити поняття концепту та концептуалізації в рамках когнітивної лінгвістики, 2) вивчити особливості поняття когнітивної метафори, як засобу концептуалізації явищ, 3) дослідити сутність та характеристику емоцій, засоби їх вербалізації, 4) здійснити вибірку фразеологічних одиниць на позначення емоційних станів людини, 5) визначити засоби передачі концептів позитивних та негативних емоцій в мові.

5. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи (проекту)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Галуцьких І. А., д. ф. н., доц.	22.05.2021	22.05.2021
Розділ 1	Галуцьких І. А., д. ф. н., доц.	12.07.2021	12.07.2021
Розділ 2	Галуцьких І. А., д. ф. н., доц.	05.09.2021	05.09.2021
Висновки	Галуцьких І. А., д. ф. н., доц.	09.11.2021	09.11.2021

6. Дата видачі завдання 26.04.2021

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи магістра	Строк виконання етапів роботи (проекту)	Примітка
1	Пошук наукових джерел з теми дослідження, їх аналіз	квітень 2021	виконано
2	Добір фактичного матеріалу	квітень 2021	виконано
3	Написання вступу	квітень 2021	виконано
4	Написання теоретичного розділу	серпень 2021	виконано
5	Написання практичного розділу	жовтень 2021	виконано
6	Формулювання висновків	листопад 2021	виконано
7	Проходження нормоконтролю	листопад 2021	виконано
8	Одержання відгуку та рецензії	грудень 2021	виконано
9	Захист	грудень 2021	виконано

Автор роботи несе персональну відповідальність за відсутність в роботі несанкціонованих текстових запозичень (академічного плагіату)

Магістрант _____

В. В. Костянянець

Керівник роботи _____

І. А. Галуцьких

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____

В. А. Бережний

РЕФЕРАТ

Дипломна робота – 62 сторінки, 114 джерел.

Об'єкт дослідження: концепти позитивних та негативних емоційних станів людини англійської мови.

Мета роботи: встановлення і опис семантики фразеологічних одиниць на позначення позитивних та негативних емоцій в англійській фразеології та пареміях.

Теоретико-методологічні засади: ключові положення вивчення явища концепту (С. Аскольдов, Р. Павільоніс, Ю. Степанов), концептуалізації (О. Маковською, А. Бабушкіним), та теорії метафори (Дж. Лакофф, М. Джонсон) в когнітивній лінгвістиці.

Отримані результати: зазначається, що емоційні стани в англійській мові можуть виражатися вербально та не вербально. З отриманих результатів можна зробити висновок, що в англійській фразеології більшість одиниць виражають значення негативних емоцій. Репрезентація емоційних станів відбувається наступними способами: фразеологічні одиниці з назвами кольорів, фразеологічні одиниці з зооморфізмами, фразеологічні одиниці в яких значення передається невербально, фразеологічні одиниці вигукового типу, фразеологічні одиниці в основі яких лежать порівняння, фразеологічні одиниці з лексемами на позначення світла. Чисельними є випадки, коли емоційний стан людини репрезентується за допомогою лексем, що позначають частини тіла людини, тобто він має тілесне означення.

Ключові слова: *концепт, концептуалізація, фразеологічна одиниця, паремія, емоція*

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ТА ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В МЕЖАХ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ	6
1.1 Проблема визначення концепту	6
1.2 Явище концептуалізації та підходи до його вивчення	12
1.3 Когнітивна метафора як засіб концептуалізації явищ	15
1.4 Теорія концептуальної метафори	20
1.5 Емоції як засіб дослідження світу та засоби вираження емоцій в мові	24
РОЗДІЛ 2 КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕМОЦІЙ, ВЕРБАЛІЗОВАНИХ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ПАРЕМІЙ	32
2.1 Концептуалізація позитивних емоцій	32
2.1.1 Концепт РАДІСТЬ.	32
2.1.2 Концепт КОХАННЯ.....	36
2.1.3 Концепт СПОКІЙ та СМІЛИВІСТЬ.	38
2.2 Концептуалізація негативних емоцій.....	41
2.2.1 Концепт ГНІВ.	41
2.2.2 Концепт СТРАХ.....	45
2.2.3 Концепти СОРОМ та ПИХАТІСТЬ	49
2.2.4 Концепт ЗДИВУВАННЯ	51
2.2.5 Концепти ВТОМА, СМУТОК та ВІДЧАЙ.	53
2.2.6 Концепт НЕВПЕВНЕНІСТЬ та ЗБЕНТЕЖЕННЯ.	56
ВИСНОВКИ	60
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	63

ВСТУП

Когнітивна лінгвістика – мовознавчий напрям, у якому функціонування мови розглядається як різновид когнітивної, тобто пізнавальної діяльності, а когнітивні механізми та структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [Степанов, с. 169].

Відмінність когнітивної лінгвістики від інших когнітивних наук полягає в матеріалі, що досліджується. Вона досліджує свідомість на матеріалі мови.

У сучасній когнітивній лінгвістиці стрижневим стає поняття концепт. Це поняття не має однозначного визначення, зміст концепту дуже істотно варіюють у концепціях різних наукових шкіл та окремих учених. Це пов'язано із тим, що концепт має двоїсту сутність – психічну та мовну, – і це дає великий простір для тлумачення [Удовіченко 2014].

Ще одним центральним та основоположним поняттям когнітивної лінгвістики є концептуалізація. У широкому розумінні концептуалізація розглядається як процес утворення і формування концептів у свідомості людини [Парій 2014].

В межах когнітивної лінгвістики структурування одного концепту в термінах іншого розглядається як процес метафоризації, яка є одним з найпродуктивніших способів вторинної номінації на основі схожості сутностей за їхніми ознаками, властивостями, функціями [Байсан 2011].

Механізм концептуальної метафори вивчали Дж. Лакофф, М. Джонсон, А. Баранов, В. Манакін та інші. Розглядом понять концепту займалися С. Аскольдов, Р. Павільоніс, Ю. Степанов, В. Карасик, О. Кубрякова, та інші. Роботи, що вивчають концептуалізацію написані О. Маковською, А. Бабушкіним, Є. Парієм та іншими.

В межах когнітивної лінгвістики з'являється когнітивна теорія метафори, яка вперше була представлена в праці Дж. Лакоффа та М. Джонсона

та розглядає метафору не тільки як феномен мови, а і як один із засобів мислення, «обробки інформації та набуття знань» [Lakoff 1980].

Робота присвячена вивченню засобів вираження концептів, що позначають емоційні стани людини в фразеологізмах та пареміях англійської мови.

Актуальність дослідження полягає в тому, що робота виконана в рамках когнітивної лінгвістики, що є сучасним напрямком мовознавства, який вивчає зв'язок мови з когнітивними процесами в свідомості людини, зокрема фразеологічну концептуалізацію емоцій людини. Також вона зумовлена складністю поняття «емоція», великою кількістю підходів до його визначення, а також великою кількістю способів їх вираження в мові.

Вивчення емоцій людини цікавлять не тільки психологів, а й лінгвістів, бо найважливішим способом вираження емоцій є мова.

Повне та глибоке вивчення актуалізації емоційного світу людини у мові неможливе без звернення до фразеологічного фонду мови. Визначальним аспектом досліджень у сфері фразеології виступає їхня лінгво-культурологічна спрямованість. Фразеологія мови – найцінніше джерело етнокультурної інформації, у якому найбільш яскраво відбиваються особливості світобачення, культурно-історичних традицій, устрою побуту, системи моральних норм та цінностей певного соціуму [Трофімова 2014].

Об'єктом дослідження є концепти позитивних та негативних емоційних станів людини англійської мови;

Предметом дослідження є фразеологічні одиниці, що позначають позитивні та негативні емоції в англійській мові.

Метою дослідження є встановлення і опис семантики фразеологічних одиниць на позначення позитивних та негативних емоцій в англійській фразеології та пареміях.

Відповідно до мети визначаються наступні **завдання**:

1) дослідити поняття концепту та концептуалізації в рамках когнітивної лінгвістики;

2) вивчити особливості поняття когнітивної метафори, як засобу концептуалізації явищ;

3) дослідити сутність та характеристику емоцій, засоби їх вербалізації;

4) здійснити вибірку фразеологічних одиниць на позначення емоційних станів людини;

5) визначити засоби передачі концептів позитивних та негативних емоцій в мові.

Матеріалом дослідження є фразеологічні одиниці, що були отримані шляхом вибірки з фразеологічних словників англійської мови, які включали в себе також паремії англійської мови, загальним об'ємом 329.

Для вирішення поставлених завдань були застосовані наступні **методи** дослідження:

1. Гіпотетико-дедуктивний метод.
2. Когнітивного аналізу.
3. Концептуального аналізу.
4. Описовий метод.
5. Контекстуально-інтерпретаційний метод.

Наукова новизна полягає в тому, що в роботі була зроблена спроба дослідження та систематизування фразеологічних одиниць, що позначають позитивні та негативні емоційні стани в англійській фразеології та пареміях.

Практичним значенням роботи є можливість використання результатів в подальших дослідженнях засобів концептуалізації емоційних станів в фразеології англійської мови.

Апробація роботи: аспекти дослідження були представлені на XII Міжвишівській студентській науково-практичній конференції «Різдвяні студентські наукові читання» (Запоріжжя, 04 грудня 2020 року).

Структура роботи: дослідження складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Загальна кількість сторінок 62, кількість використаних джерел 114.

РОЗДІЛ 1

ВИЗНАЧЕННЯ КОНЦЕПТУ ТА ПОНЯТТЯ КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЇ В МЕЖАХ СУЧАСНОЇ ЛІНГВІСТИКИ

1.1 Проблема визначення концепту

Мова – це сукупність різноманітних структур знань про світ, в основі яких лежить одиниця ментальної інформації – концепт [Клімова 2011].

Не зважаючи на те, що у когнітивній лінгвістиці за останні десятиліття питання концептології досліджуються багатьма науковцями, існують поняття, які й досі вимагають чіткіших дефініцій і залишаються актуальними. Кубрякова вважає, що одним з термінів, що викликає найбільші розбіжності визначення поглядів є «концепт» [цит. за: Кубрякова 2007, с. 8].

Основоположником ідеї концепту вважають середньовічного логіка П. Абеляра, який асоціював концепт з індивідуальною інтерпретацією того чи іншого смислу з тексту Біблії й тлумачив як індивідуальну форму «схоплювання» змісту (*conceptio*) на підставі висловлень про той чи інший предмет. Будь-який коментар Біблії розглядався як концепт Біблії [цит. за: Неретина 1996, с. 7].

У філософському смислі концепт Абеляра є логіко-лінгвістичною категорією, що забезпечує перехід від світу думки до світу буття, але не завжди відсилає до реальної природи речей і може бути викривленим образом дійсності [цит. за: Рассел 1993, с. 454-456; Реале, Атанасієри 1994, с. 109-114].

Концепт Абеляра співвідноситься не з річчю й не зі словом як звучанням голосу, а зі словом як значенням. Він не є тотожним поняттю, концепт є суб'єктивним, пов'язаним не з мовними структурами, а мовленням, орієнтованим на адресата. Він формується під впливом не тільки логічних

процедур абстрагування, але й чуттєвого досвіду та уяви [цит. за: Неретина 1992, с. 143].

У пострадянську лінгвістику термін «концепт» був введений Аскольдовим у статті «Концепт і слово» у 1928 році для пояснення семіотичної функції словесного знака, а саме заміщення (субституції). Під концептом автор розумів «мисленнєве утворення, яке замінює нам у процесі мислення необмежене багатство предметів одного й того ж роду», тобто загальне родове поняття відносно конкретних родових понять одного класу [цит. за: Аскольдов 1997, с. 267-279], проте вивчення цієї теоретичної побудови так і не почалося [Клімова 2011].

Жайворонок В. вважає, що за концептом стоїть не лише предметна співвіднесеність, предметний зміст, а й слово – ім'я реалії [цит. за: Жайворонок 2004, с. 23-35]. Селіванова кваліфікує концепт як інформаційну структуру свідомості, організовану певним способом одиницю пам'яті, яка у своєму складі має сукупність знань про об'єкт пізнання [цит. за: Селіванова 2000, с. 112]. Автори «Краткого словаря когнитивных терминов» розглядають концепти як ідеальні абстрактні одиниці ментальних та психічних ресурсів свідомості, смисли, які відображають зміст досвіду і знання, зміст результатів усієї діяльності людини в процесі пізнання нею навколишнього середовища у вигляді певних одиниць, квантів знання. При цьому відзначається, що зміст концепту включає інформацію про те, що індивід знає, думає, уявляє той чи інший фрагмент світу. Концепти підводять усе під певні, утворені суспільством, категорії та класи [Клімова 2011].

А. Бабушкін подає таке визначення: «Концепт – дискретна змістовна одиниця колективної свідомості або ідеального світу, що зберігається у національній пам'яті носія мови у вербально означеному вигляді» [цит. за: Бабушкин 2001, с. 54]. Павіленіс Р. визначає концепти як «змісти, які становлять когнітивно базисні підсистеми думки і знання» [цит. за: Павіленіс 1986, с. 241].

Швидкий та інтенсивний розвиток когнітивної лінгвістики, теоретичне осмислення поняття «концепт» та типологія концептів привели деяких дослідників до розуміння того, що концепт становить собою парасольковий термін, який об'єднує різні види ментальних явищ, основною функцією яких є структуризація знань у свідомості людини [Парій 2014].

Термін «концепт» явно калькує латинське слово “*conceptus*” у значенні «зачаття», «запліднення». Тому є підстави вважати, що концепти подібно до зародків започатковуються в поняттях [Полюжин 2015].

Існує багато досліджень, присвячених вивченню цього явища. Вчені зазвичай визначають два основні напрями: когнітивний (Р. Джонсон, Дж. Лакофф, В. Герасимов, О. Кубрякова та інші) та лінгвокультурологічний (Н. Арутюнова, Ю. Степанов, В. Карасик та інші) [Клімова 2011].

Щодо віднесення концепту до певної науки, то наявні підходи до його вивчення зводяться до розмежування між лінгвокогнітивним і лінгвокультурним підходами [Клімова 2011].

В межах лінгвокогнітивного підходу концепт визначається як одиниця ментальних або психічних ресурсів нашої свідомості й тієї інформаційної структури, яка відображає знання та досвід людини; оперативна й змістова одиниця пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи й мови мозку, усієї картини світу, відображеної в психіці людини. В межах цього підходу концепт визначається базовою одиницею культури та її зосередженням [Полюжин 2015].

Із позиції лінгвокультурологічного підходу на перший план виходить взаємозв'язок мови, свідомості та культури, і з цієї точки зору концепт відображає культуру певного мовного колективу [Клімова 2011].

Із позицій когнітивної лінгвістики концепт розглядається як заміник поняття, натяк на можливе значення і як відображення набутого мовного досвіду людини. Інакше кажучи, концепт у такому ракурсі трактується як індивідуальне розуміння, на відміну від колективного, яким виступає закріплене в словнику значення [Полюжин 2015].

Прихильники когнітивного підходу звертають увагу на становлення концепту, його психологічну природу, категоризацію світу людиною, способи збереження досвіду в пам'яті людини, асоціативні характеристики одиниць свідомості та їхній опис [Клімова 2011].

Хоча концепт – передусім, ментальна одиниця й елемент свідомості, що виступає посередником між реальним світом і мовою, він охоплює і культурну інформацію, у якій вона фільтрується, переробляється й систематизується. Тому концепти утворюють своєрідний культурний пласт, що функціонує між людиною та середовищем. Вони наявні у свідомості (ментальному світі) людини у вигляді «пучків» понять, знань, асоціацій, переживань, які не тільки мисляться, а й переживаються [Степанов 1997].

Степанов також зауважує, що в структуру концепту входить і чинник культури, до якої належить – вихідна форма (етимологія), зведена до основних ознак змісту історії; сучасні асоціації, оцінки та іншого [Степанов 1997].

Також раніше стало зрозуміло, що в концепції мова та культура збігаються інтереси всіх наук про людину, що це та наскрізна ідея, яка руйнує границі між дисциплінами, що вивчають людину. Через це і сучасна лінгвокультурологія має досліджувати не тільки взаємодію мови та культури, але й вирішити проблему співвідношення та взаємозв'язку мови та особистості, її свідомості, мислення [Маслова 2018].

Не зважаючи на те, що існують два підходи до розуміння концепту, вони не взаємозаперечують один одного, оскільки розгляд концепту як ментального утворення у свідомості індивіда – це вихід на концептосферу мовної спільноти, що є показником рівня її культурного розвитку. І навпаки, розгляд концепту як репрезентанта культури є напрямом руху в науковому дослідженні від колективного до індивідуального досвіду. Інакше кажучи, ці підходи розрізняються векторами щодо індивіда: лінгвокогнітивний підхід – це напрям розгляду, що прямує від індивідуальної свідомості до культури, а лінгвокультурний – від культури до індивідуальної свідомості. Зазначені

напрями розгляду – дослідницькі прийоми, а не цілісні багатовимірні процеси [Полюжин 2015].

Жоден концепт не існує автономно, сам по собі: всі вони тим чи іншим чином є частиною нашого генералізованого знання про світ [Croft 2004, с. 16]. За наявності обширних трактувань семантики, лінгвісти сходяться на думці, що концепти не просто хаотично існують у свідомості, а між словами та відповідними концептами є зв'язки, котрі описує структурна семантика, але треба зазначити, що концепти певним чином організовані, деякі асоціації виникають одночасно, бо набуті досвідом [цит. за: Croft 2004, с. 7].

Концепт є одиницею концептосфери – упорядкованої сукупності одиниць мислення, які включають всі ментальні ознаки того чи іншого явища, відображеного в мовній свідомості [Кожушко 2011].

Концептосфера є «єдиним когнітивно-семантичним континуумом етносу», системно зумовленою сукупністю національно маркованих одиниць лінгвокультури (концептів), що характеризується цілісністю та структурованістю [цит. за: Приходько 2015, с. 170-174]. Концептосфера є невербальною, та існує в свідомості незалежно від мовних засобів, що її об'єктивують [цит. за: Попова 2001, с. 36]. Концептосфера також визначається як «сукупність концептів нації» та є тим більше розвиненою, чим багатшими є культурні надбання певного етносу, вона є загальною для всіх носіїв певної культури і консолідує націю [цит. за: Приходько 2015, с. 176].

Концепт – породження мовної одиниці в певному обсязі її змісту, включно з конотацією й конкретно-чуттєвими асоціаціями. Він містить не тільки поняття про класи предметів і явищ довкілля, а й асоціативне соціокультурне уявлення про них в узагальненому вигляді. Хоча концепт виражається мовою й закріплений за окремими її одиницями, проте він не прирівнюється до них. Зміст концепту – це результат реконструйованого розуміння слів, контекстів і текстів, у яких сформоване узагальнене уявлення про певний факт свідомості [Полюжин 2015].

При вивченні явища концепту одним із перших теоретичних питань, поставлених когнітивною лінгвістикою стало питання про типологію концептів. Пошуки визначення концепта, його ментальної специфіки були тісно пов'язані з проблемою класифікації концептів, якій науковці приділяли багато уваги [Парій 2014].

У лінгвістичній когнітології найбільше уваги зосереджено на типології концептів за формою їх репрезентації у тексті [Воробйова 2011, с. 53-64]. До таких концептів належать: 1) одиничні (кохання, природа); 2) подвійні гештальтні (життя/смерть, добро/зло, щастя/горе, чоловік/жінка), тобто такі, що вживаються у формі одиничних концептів, проте завжди мають корелятивну пару, формуючи з нею цілісний образ [Близнюк 2008]; 3) кластерні (втрата духовності) – група (пучок) субконцептів, які структурують основний концепт [Ізотова 2006, с. 32-33]; 4) кумулятивні (*savoir vivre*) концепти як конгломерат концептуальних ознак, інтегрованих у єдине ціле шляхом накопичення; 5) картинні (блакитне небо) – ті, що легше візуалізувати, ніж описати словесно [Гребенникова 2008]; 6) параболічні (французька весна) – концепти, що містять у собі певну інформацію, історію чи мотив; 7) картинно-параболічні (посмішка чеширського кота) – параболічні концепти, що репрезентуються не лише вербально, а й за допомогою візуальної емблеми; 8) есеїстичні (постмодернізм, симулякр) такі концепти, що, будуючись за принципом мінімалізації, зберігають у скомпресованому вигляді великий обсяг філософської інформації [Степанов 2007, с. 20].

Отже, в межах сучасної когнітивної лінгвістики виникла проблема визначення поняття концепт, вивченням якого займалися багато вчених лінгвістів. Не зважаючи на те, що існує велика кількість визначень цього явища, спільним є визначення концепту як ментальної одиниці, що передає досвід попередніх поколінь і структурує знання людини через мовні одиниці.

1.2 Явище концептуалізації та підходи до його вивчення

Як було зазначено раніше когнітивна наука вивчає зв'язки мови з пізнавальними процесами, з усіма способами отримання, обробки, фіксації інформації про світ у їх кореляції з мовними формами. У сучасній лінгвістиці функціонування мови розглядається як різновид когнітивної діяльності, а когнітивні механізми і структури людської свідомості досліджуються через мовні явища [цит. за: Волкова 2007, с. 243]. Так існування явища концепту, як посередника між реальним світом і мовою тісно пов'язано з процесом концептуалізації [Маковська 2010].

Концептуалізація є позначенням, вираженням і описом концепту; тобто людина мислить концептами, що відображають зміст отриманого досвіду, знання, результатів пізнання навколишнього світу у вигляді певних одиниць [цит. за: Болдырев 2001, с. 23-24; Карасик 2002, с.133-134].

Саме концептуалізацію вважають основоположним та ключовим поняттям когнітивної лінгвістики (Дж. Лакофф, О. Кубрякова, Н. Болдырьов та інші) [Маслова 2018].

У широкому значенні термін «концептуалізація» включає будь-який ментальний досвід, до якого відносять:

- добре засвоєні та нові концепти;
- не лише уривок чи інтелектуальний «концепт», але й миттєвий чуттєвий та емотивний досвід;
- концепти, що змінюються чи розширюються з плином часу;
- повне сприйняття фізичного, соціального та лінгвістичного контексту [Маковська 2010].

Концептуалізація також розглядається як процес утворення і формування концептів у свідомості людини. Свідомість людини виокремлює відмінні ознаки та окрему область чи сферу в об'єктивній або суб'єктивній

дійсності та підводить їх під певний визначений клас явищ. Це і називається концептуалізацією [Парій 2014].

Когнітивна концептуалізація людського досвіду базується на принципі, за яким здатність людини до вивчення мови є продуктом загальних когнітивних процесів мозку. Повторення будь-якого досвіду веде до встановлення когнітивних структур, які пізніше задіюють для інтерпретації нового знання. Мова відображає наявність такого універсального досвіду [Corrigan 2009, с. 258].

Мову розглядають як універсальний засіб концептуалізації явищ дійсності. Концептуальна база носіїв мови передбачає не тільки концептосферичну категоризацію, але й урахування етномовного та культурологічного кодів, які є характерними для етнолінгвокультурних спільнот. Більше того, як підкреслює С. Тер-Мінасова: «Культурна та мовна картини світу тісно пов'язані, знаходяться у стані безперервної взаємодії та походять до реальної картини світу, а точніше просто до тієї дійсності, що оточує людину» [цит. за: Тер-Мінасова 2002, с. 47].

Мовна картина світу відображає об'єктивну дійсність, це одна з пізнавальних форм мислення людини, що стає основою для здійснення класифікації [цит. за: Павлюк 2003, с. 7]. Її розглядають як процес пізнавальної діяльності людини, який полягає в адекватному осмисленні інформації, що до неї надходить. Підтвердженням такої позиції є численні висловлювання про те, що концептуалізація певного фрагмента дійсності й отримання набутого досвіду людини відбувається на основі інформації з усіх доступних їй каналів, а це насамкінець веде до утворення сформованих уявлень про навколишній світ у вигляді концептів [цит. за: Томенчук 2008, с. 6].

Бабушкін А. розглядає концептуалізацію як «первинну теоретичну форму, що забезпечує теоретичну організацію матеріалу; як схему зв'язків понять, які відображають можливі тенденції до змін; як спосіб організації мисленнєвої роботи, що дозволяє рухатись від матеріалу і первинних теоретичних концептів до більш абстрактних конструктів, покладених в

основу побудови картини бачення досліджуваного сегменту реальності» [цит. за: Бабушкин 2001, с. 57-58].

Маковська зазначає, що концептуалізація не є хаотичною чи аморфною: необхідно виявляти її структуру та організацію і пропонувати специфічні конструктивні елементи для опису семантичних структур [цит. за: Albertazzi 2000, с. 26].

Концептуалізація простору свідомості, формування базових знань, категоризація понять полягають у тому, що встановлюється основне значення певного слова, яке реалізується в його вживанні [цит. за: Штерн 1998, с. 294]. Таким чином, концептуалізація – понятійна класифікація, яка полягає в осмисленні інформації, що призводить до утворення когнітивних структур у мозку людини. Процес концептуалізації спрямований загалом на виокремлення певних крайніх для окремого рівня розгляду одиниць людського досвіду в їхньому ідеальному змістовому представленні, а процес категоризації – насамперед на об'єднання одиниць [цит. за: Кубрякова 2004, с. 31; Болдирев, с. 22; Кубрякова 1996, с. 93].

Концептуалізація є одним з найважливіших процесів пізнавальної діяльності людини, що полягає в осмисленні інформації, що надходить, та формуванні концептів, концептуальних структур та всієї концептуальної системи. Концептуалізація здійснюється на основі чуттєвого досвіду людини, тобто через сприйняття світу органами чуття; предметно-практичної діяльності людини; експериментально-пізнавальної та наукової діяльності людини, когнітивної діяльності, вербального та невербального спілкування [цит. за: Болдырев 2001, с. 24-25; Попова 2001, с. 68-69].

Оскільки у носія тієї чи іншої мови є обмежений інвентар лексичних засобів, то для найменування того, що ще не отримало номінації в мові, або для вторинної номінації вже існуючого в мові поняття або концепта, мовець досить часто використовує основні засоби формування нових значень, найбільш значущим серед яких є метафора [Казимір 2012].

Отже, концептуалізацією називають процес утворення і формування концептів у свідомості людини. Відмінні ознаки, окремі області чи сфери дійсності виокремлюються в свідомості людини та підводяться в її межах під певний клас явищ. Універсальним засобом концептуалізації є мова. Зазначається, що мовна та культурна картина світу тісно пов'язані. Процес концептуалізації відбувається через сприйняття світу органами чуття, предметно-практичну, експериментально-пізнавальну, наукову, когнітивну діяльність людини, та через вербальне та невербальне спілкування. Також зазначається, що так як кількість лексичних засобів є обмеженою, для найменування нових явищ та концептів, або для вторинного найменування вже існуючих, мовець звертається до метафори.

1.3 Когнітивна метафора як засіб концептуалізації явищ

Проблема метафори з давніх часів привертає увагу дослідників. У сучасній лінгвістиці проблема метафори розглядається в декількох параметрах, зокрема як стилістичний засіб або художній прийом, як засіб номінації та як засіб створення мовної картини світу [Шиманович 2007].

Вивченню метафори приділялося багато уваги в усі часи. Вперше цей термін був ужитий ще давньогрецьким філософом і риториком Ізократом у його творі “*Evagorus*” у 383 році до нашої ери [цит. за: Античные теории 1936, с. 217]. Однак основа теорії метафори була закладена ще Аристотелем у його «Поетиці» (335 рік до н.е.), де він вперше описав метафору як спосіб переосмислення значення предмета базуючись на схожості, подібності. Саме йому належить одна з перших класифікацій метафори, на яку вчені посилаються й до сьогодні. У своїй «Поетиці» Аристотель визначає метафору як «перенесення незвичного імені або з роду на вид, або з виду на рід, або з

виду на вид, або за аналогією», даючи цим самим початок найбільш ранній теорії походження метафори – теорії підстановки [цит. за: Ченки 1997].

Саме Аристотель продемонстрував, що метафора дозволяє людині продукувати та засвоювати знання. Аристотель стверджував, що стилістична функція метафори є основною [цит. за: Арутюнова 1999]. Західна наука довгий час наслідувала трактування метафори як фігури мови, проте останні дослідження свідчать, що продукування знань є важливішою функцією [Гончарук 2013].

Метафора – універсальний мовний феномен. Вона виявляє смисловий образ самої сутності явища, постає засобом пізнання навколишнього світу й інструментом для створення образів, що відображають індивідуальний та надіндивідуальний світогляд. Метафору постає одним із ключових інструментів створення мовної картини світу, що виникає внаслідок когнітивного маніпулювання наявними в мові значеннями з метою створення нових концептів [Шніцер 2017].

Уживання слів у непрямому значенні є важливим засобом розвитку і збагачення семантики. Метафоризація передбачає не лише вживання одного слова замість іншого, це процес утворення нового значення, що з'являється внаслідок дії складних когнітивних механізмів [Сахнюк 2013].

В основі метафори лежить аналогія, яка може бути денотативною, коли мова йде про візуальну схожість, і асоціативною, коли схожість має імпліцитний, завуальований характер. Метафора ґрунтується на загальних асоціаціях вихідного та цільового доменів, тобто вона зароджується на основі примарних понять, якими оперує людське пізнання. Новий фрагмент дійсності концептуалізується у метафорі за аналогією зі сформованою системою понять, завдяки цьому ми можемо застосувати досвід, набутий в одній сфері, для вирішення проблем в іншій сфері [цит. за: Заботкина 2002, с. 125-126].

Метафора – це приховане (скорочене) порівняння, перенесення властивостей одного предмета, явища чи дії на інший за принципом їх подібності [цит. за: Ивин 1997, с. 73]. Так, подібність між предметами,

явищами може бути щодо кольору, розміру, форми, місцезнаходження, функції та іншого [Сахнюк 2013].

Традиційне пояснення метафори через зміну диференційної семи потенційною не задовольняє потреби сучасної семасіології. У сучасній лінгвістиці метафора отримала розуміння, перш за все, як когнітивний феномен, могутній інструмент мислення, фундаментальний прийом пізнання та концептуалізації дійсності [Шиманович 2007].

Метафора, що пронизує наше повсякденне життя, має концептуальний характер. Концепти, які керують мисленням, впливають на діяльність, надають форму нашим відчуттям, поведінці ставленню до інших людей [цит. за: Lakoff 1980, с. 25].

Хоча у сучасному мовознавстві загальноприйнятим є наступне визначення: метафора \hat{R} це троп, перенесення властивостей одного предмета (явища) на інший на підставі ознаки, спільного для обох членів, що зіставляються [Пономаренко 2013].

В когнітивній лінгвістиці метафора розглядається не просто як троп, риторичний механізм прикрашення мовлення, а як фундаментальний когнітивний агент, що організує наші думки, оформлює судження та структурує мову, «це специфічний мисленнєвий процес в якому ми розуміємо одну сферу досвіду в поняттях іншої сфери» [цит. за: Телия 1988, с. 317].

Вчені-когнітивісти переконані, що метафора відіграє центральну роль не лише в мисленні людини, але й у мові. Метафори сприймаються слухачем чи читачем так само швидко та автоматично, як і буквальна мова [Сахнюк 2013].

Метафора є невідомою складовою мовної картини світу, яка необхідна для комунікативних, номінативних й, важливо, для пізнавальних цілей [Пономаренко 2013].

«У пізнавальному плані метафора не генерує нові поняття і уявлення, а допомагає їм вийти на світло з сутінків свідомості» [цит. за: Никитин 2002, с. 257]. Н. Арутюнова характеризує метафору як «спосіб вловити

індивідуальність конкретного предмета або явища, передати його неповторність» і зазначає, що вдала метафора допомагає відтворити образ, не присутній у досвіді [цит. за: Арутюнова 1999, с. 326].

Когнітивна метафора бачиться межею зіткнення реального та уявного світів в художньому тексті, виступає стилістичним прийомом авторських інтенцій та внутрішнього світу персонажів [Пономаренко 2013].

Метафора є своєрідним ключем до розуміння основ мислення й процесів утворення ментальних уявлень про світ. Відповідно, вона займає одне з центральних місць в мовній картині світу, що є історично укладеною в пересічній свідомості певного мовного колективу та відбитою у мові сукупністю уявлень про світ та певним способом концептуалізації дійсності [Шиманович 2007].

Кубрякова О. визначає її як «когнітивний процес, який виражає і формує нові поняття і без якого неможливе одержання нового знання» [цит. за: Кубрякова 1996].

У концептуалізації внутрішнього світу людини метафорі належить виняткова роль. Як зазначає Арутюнова Н., «без метафори не існувало б лексики «невидимих світів» [цит. за: Арутюнова 1990, с. 9]. Мовні засоби вираження емоцій у більшості випадків метафоричні [цит. за: Johnson 1987].

Дослідження метафори проводилося у різних аспектах. Метафору в широкому розумінні, як засіб репрезентації концептуальної структури та значення, досліджували Дж. Лакофф, М. Джонсон, С. Жаботинська, В. Телія [Іванотчак 2017].

Концептуальна метафора формується не в мові, а в мисленні людини, є одним із засобів концептуалізації. Завдяки здатності встановлювати аналогії між сутностями різної природи, людина концептуалізує одну ментальну сутність в термінах іншої. Концептуальний процес, що породжує метафору, розпізнає як схожі якості референтів, на яких ґрунтується аналогія, так і несхожі якості, які викликають семантичну концептуальну аномалію. Ступінь

схожості й несхожості визначає істинне значення метафори [цит. за: МакКормак 1990, с. 362].

Нікітін М. також підтверджує, що в процесах метафоризації має місце взаємодія концептів, зіставлення їх структур і відбір ознак з сумарного знання про базу порівняння. Така взаємодія концептів має характер спрямованого зіставлення і уподібнення, а не змішування і інтеграції концептів. Це уподібнення має на меті прояснення змісту і структури концепту, акцентування рис і ціннісних якостей [цит. за: Никитин 2002, с. 269].

Активне використання метафори підтверджує думку дослідників у сфері когнітивної лінгвістики про те, що людська концептуалізація і, тим самим, мовна семантика, має, переважно, метафоричний характер, тобто осмислення людиною більш чи менш складних об'єктів ґрунтується на переосмисленні базових понять людського досвіду [цит. за: Рубцов 2003, с. 145].

Помірко зазначає, що метафоризація слугує способом утворення нових концептів, смислів з використанням знаків, які вже існують у конкретній семіотичній системі. На його думку метафора – це одна з найбільших фундаментальних форм людського мислення, як принцип ментальності вона лежить за межами мови. Це результат «прориву» змістів із таємних глибин людської свідомості в оточуючу людину реальність; це нитка, яка зв'язує свідомість людини і реальність [Помірко 2010].

Отже, в сучасній лінгвістиці поняття метафори розуміється перш за все як когнітивний феномен, прийом пізнання та концептуалізації дійсності. Серед великої кількості теорій метафори, найбільше розповсюдження отримала когнітивна теорія концептуальної метафори.

1.4 Теорія концептуальної метафори

Теорія метафори пройшла свій розвиток, починаючи з наукових праць Аристотеля, в яких її започатковано, до сучасного стану, коли лінгвістична парадигма стала антропоцентричною, і всі мовні явища розглядаються в безпосередньому зв'язку з людиною, її мисленням, із суспільством. Подальший розвиток теорії метафори спостерігається в тісному зв'язку з розвитком когнітивної лінгвістики, який досягає розквіту у 1980-1990-х рр. У цей час когнітивна лінгвістика посідає центральне місце серед напрямів дослідження всієї мовної системи [Плаксина 2013].

У ХХ ст. на фоні розвитку нових напрямків метафора стала для лінгвістики певним об'єднувальним феноменом, дослідження якого дало початок розвитку когнітивної науки, що розглядає мову в поєднанні з когнітивною діяльністю людини [Сахнюк 2013].

В. Телія зазначає, що в метафорі простежується зародження думки та її реалізація мовою [Телія 1988, с. 184]. Висловлюється також точка зору, що саме метафора допомагає досягнути основи мислення й процесу формування як етноспецифічної картини світу, так і універсального образу світу [цит. за: Приходько 2003, с. 85].

У 1980 році американськими вченими Дж. Лакоффом та М. Джонсоном у книзі "*Metaphors We Live by*" була розроблена теорія, яка систематизувала опис метафори як когнітивного механізму і продемонструвала великий потенціал використання теорії у практичному дослідженні. Автори роботи стверджують, що метафора не обмежується лише сферою мови, що самі процеси мислення людини є метафоричними. «Наша повсякденна понятійна система, у рамках якої ми думаємо і діємо, по своїй суті метафорична» [цит. за: Lakoff 1980, с. 25]. Повсякденні метафори служать для структурування навколишньої дійсності і керують інтелектуальною діяльністю людини та її вчинками. Крім того, метафора допомагає формувати нові ментальні категорії,

утворювати нові концептуальні системи та формувати нові знання [Сахнюк 2013].

Ця теорія розглядає метафору перш за все як когнітивну операцію над поняттями і бачить в ній засіб концептуалізації, що дозволяє осмислити ту чи іншу область дійсності в термінах понятійних структур, що первинно склалися на базі досвіду, отриманого в інших областях. Як зазначає Лакофф, «метафора пронизує все наше повсякденне життя і проявляється не лише в мові, а в мисленні та дії. Наша побутова понятійна система, в рамках якої ми мислимо і діємо, метафорична за своєю сутністю» [цит. за: Lakoff 1987, с. 12]. На думку Лакоффа, метафори полегшують процес мислення, дають нам емпіричні рамки, всередині яких ми можемо опановувати отримані абстрактні концепти [Шиманович 2007].

У рамках когнітивної теорії метафори, започаткованої Дж. Лакоффом і його співавторами М. Джонсоном та М. Тернером [цит. за: Lakoff 1987; Lakoff 1993; Lakoff, Johnson 1980, 1999; Lakoff, Turner 1989; Johnson 1987] метафору розглядають як когнітивний механізм, який забезпечує мовленнєво-розумову діяльність людини: «Наша повсякденна концептуальна система, в термінах якої ми одночасно думаємо та діємо, є метафоричною за своєю природою» [цит. за: Lakoff 1980, с. 3]. Суть когнітивного механізму метафори полягає у поясненні концептуальної структури одного виду за допомогою концептуальної структури іншого виду [цит. за: Lakoff 1993, с. 203; Lakoff, Johnson 1999, с. 5] на основі категоріального зрушення [цит. за: Molino 1979], яке має місце у результаті приписування позначуваному певної «невластивої» для нього ознаки через подібність за аналогією [цит. за: Арутюнова 1999, с. 341-342; Телия 1977, с. 202, 211].

Концептуальні метафори концентрують у собі найсуттєвіші риси конкретної картини світу [цит. за: Kömür 2009, с. 205]. Згідно з теорією Дж. Лакоффа і М. Джонса, метафоризація заснована на взаємодії двох структур знань – когнітивної структури «джерела» (*source domain*) і когнітивної структури «мети» (*target domain*). У процесі метафоризації

відбувається «метафоричне проектування» (*metaphorical mapping*), яке передбачає «когнітивне відображення» (*cognitive mapping*) [цит. за: Lakoff 1980, с. 9].

Кожна концептуальна метафора, як вважають Дж. Лакофф і М. Джонсон [цит. за: Lakoff 1980, с. 5], відображає частину життєвого досвіду культурного співтовариства; кожна метафора володіє індивідуальним історичним фоном, який, будучи виявленим, показує соціокультурну залежність кожної метафори окремо [Казимір 2012].

Метафора за своєю природою – не мовне, а концептуальне явище [цит. за: Ченки 1997, с. 355]. Таким чином, метафора є одним з основних засобів пізнання об'єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів та утворення нових значень, що виконує номінативну, когнітивну, художню та смислоутворюючі функції [цит. за: Антонюк 2002, с. 15]. Метафора ґрунтується на семантичних і концептуальних знаннях людини, на знаннях людини про навколишній світ, а також на категоріальних і соціальних знаннях людини [Шиманович 2007].

Метафору трактують як найбільш продуктивну форму концептуалізації дійсності, важливий механізм пізнання оточуючого світу, посередник між розумом та культурою [цит. за: Хайдеггер 1997, с. 70]. Метафора, згідно з поглядами Дж. Лакоффа та М. Джонсона – повсякденна концептуальна реальність людини, унікальний феномен мови та мислення, який знаходиться в центрі уваги когнітивної лінгвістики [цит. за: Lakoff 1980], один з універсальних семантичних процесів у мові [Пономаренко 2013].

Згідно з теорією Дж. Лакоффа і М. Джонсона, концептуальна система людини структурується навколо невеликого набору набутих на основі безпосереднього досвіду концептів, які мають власні назви. Ці концепти включають набір базових просторових відносин (наприклад, вгору / вниз, спереду / ззаду), набір фізичних онтологічних концептів (наприклад, річ, містити в собі), і набір базових переживань або дій (наприклад, прийом їжі,

рух). Всі інші концепти не виникають безпосередньо з фізичного досвіду, але мають бути метафоричними за своєю природою [цит. за: Lakoff 1980].

Метафори – це важливий механізм, який ґрунтується на нашому досвіді та за допомогою якого ми розуміємо абстрактні поняття. Поширення метафори на поезію є швидше результатом розширення загальноприйнятої системи нашого метафоричного мислення [цит. за: Lakoff 1980, с. 26-27; Lakoff 1999, с. 204].

Теорія концептуальної метафори підкреслює, що випадки, коли концепти, позначені за допомогою метафори, мають лише метафоричне чи лише пряме значення, є нечисленними. Більшість концептів має змішану природу: у центрі знаходиться пряме значення, а на нього нашаровується значення метафоричне [Сахнюк 2013].

Когнітивне пояснення метафори задано її антропометричністю. Мовна метафора, творення якої спонтанно відбувається у мисленні, ґрунтується на здатності людини вловлювати та формувати асоціативні зв'язки між поняттями [цит. за: Селіванова 1999, с. 81].

Когнітивна теорія досліджує метафору як засіб концептуалізації дійсності, як основну ментальну операцію, що поєднує різні понятійні сфери для пояснення, характеристикації, пізнання однієї за допомогою іншої [Плаксіна 2013].

Слід зазначити, що концептуальна метафора неодноразово потрапляє у фокус уваги дослідників саме як засіб оптимізації процесу засвоєння фразеологічних одиниць [цит. за: Chen 2013; Dragaš 2012; Kömür 2009]. Значне поширення фразеологічних одиниць в усному та письмовому дискурсі цілком логічно спричинило пошуки способів їхньої систематизації та упорядкування [Бережанська 2013].

Фразеологічні одиниці наділені стійкою структурою і часом мають абсолютно непередбачувані значення, що й обумовлює складність цього лексичного матеріалу під час вивчення іноземної мови. Водночас фразеологічні одиниці є вкрай необхідними для повноцінного розуміння

картини світу. Когнітивний підхід дає чітке уявлення про концептуалізацію навколишньої дійсності, і таким чином, постає максимально практичним, базується на нашому емпіричному досвіді повсякденної дійсності. Так, семантична структура фразеологізму вмотивована глибинними механізмами, серед яких центральне місце належить концептуальним метафорам [цит. за: Dragaš 2012, с. 3]. Отже, значення фразеологізму може бути віднайдене шляхом відстеження зв'язків між концептосферами джерела і цілі [цит. за: Chen 2013, с. 17].

Можна також зазначити, що когнітивна метафора є способом пізнання, здатністю виражати істинні знання про світ (у тому числі й відчуття та емоції людини, тобто її внутрішній світ), а також розуміння того, що при використанні метафори ми перебуваємо на межі реального та вигаданого світів, що призводить до виникнення нових взаємопов'язаних процесів та значень у мові [Хайдеггер 1997].

Отже, теорія концептуальної метафори була розроблена такими вченими як Дж. Лакофф та М. Джонсон. Вони систематизували опис метафори як когнітивного механізму і продемонстрували великий потенціал використання теорії у практичному дослідженні.

1.5 Емоції як засіб дослідження світу та засоби вираження емоцій в мові

Емоції – специфічний спосіб відображення активного процесу взаємодії людини з реальністю, в результаті якого у неї з'являються переживання, що передають його індивідуальне відношення до певних реалій дійсності [Дмитреева 2016].

Мова, будучи головним інструментом людського спілкування, не тільки забезпечує інформаційний обмін мовців, але й відображає їх емоційний стан в акті комунікації [Мац 2002].

Емоційна сфера є своєрідним містком між неусвідомленим і свідомим, між органічним, фізіологічним й психічним. З іншого боку, емоції тісно пов'язані із особистісними процесами [Літвякова 2017].

Загальна кількість емоцій, що фіксуються тлумачними словниками, дуже велика. Однак учені-психологи вирізняють фундаментальні або базові емоції, кількість яких варіюється з погляду представників різних шкіл. Популярною є класифікація, запропонована американським психологом Ізардом. Вчений виділяє такі базові емоційні стани: задоволення, інтерес, презирство, сум, сором, гнів, здивування, відраза [цит. за: Ізард 2000, с. 63].

Емоції пронизують всю комунікативну діяльність людини, усі сфери її життя, і відображаються на всіх рівнях мови. Мова постає визначним способом вираження емоцій особистості [цит. за: Бабенко 1989, Разуванова 2013].

Емоційні концепти являють собою ментальні одиниці високого рівня абстракції, які відображають загальноуніверсальні й етноспецифічні знання та уявлення про емоційні переживання представників різних мовних спільнот [Забара 2013].

Як усякий соціальний феномен, емоції експлікуються вербально та невербально [Трофімова 2014].

Як зазначає Бабенко Л., емоції проникають у мову двома шляхами: по-перше, вони супроводжують та емоційно забарвлюють висловлювання мовця, який переживає певний емоційний стан; по-друге, емоції передаються засобами мови як об'єктивно існуючі об'єкти реальності [цит. за: Бабенко 1989, с. 11]. Таким чином, розрізняють лексику емоцій, яка передає поняття про емоції у своєму предметно-логічному значенні, та емоційну лексику, тобто емоційно забарвлені лексичні засоби [цит. за: Бабенко 1989, с. 12].

Подібну точку зору висловлюють інші лінгвісти. Емоційна лексика поділяється на дві групи [цит. за: Галкіна-Федорук 1962, с. 97]. До першої

групи входять такі лексичні одиниці, що позначають власне почуття, відчуття, настрої. Такі слова слугують не для вираження почуттів, а для їхнього позначення. В такому випадку почуття виступають як реальні явища дійсності. Слова, що відносяться до цієї групи, не відрізняються від інших слів, що позначають абстрактні речі. Вони об'єднуються під терміном «емоційний лексикон» [цит. за: Мягкова 1990] та протиставляються іншій групі – емоційній лексиці. До другої групи слів належать такі, що використовуються як засіб вираження оцінки з емоційного боку, тобто з боку суб'єктивного відношення людини. За думкою лінгвістів, емоційна лексика виражає позитивне або негативне ставлення людини [Трофімова 2014].

Мовна вербалізація емоцій може здійснюватися різними засобами: за допомогою емотивної лексики, вираженої різнорівневими одиницями, за допомогою метафоричних виразів, а також за допомогою епітетів, порівнянь та іншого [Абрамцева 2019].

Вербалізація можлива на рівні вільних (нефразеологічних) та стійких (фразеологічних) сполук [Дмитреева 2016].

М. Шанський дає фразеологічним одиницям наступне визначення: «фразеологічна одиниця – це відтворена в готовому виді мовна одиниця, що складається із двох або більше ударних компонентів словного характеру, фіксована (тобто постійна) за своїм значенням, складом й структурою» [Шанский 1963].

Центральним компонентом структури невербальної комунікації є кінесика, що вивчає діапазон рухів тіла, жестів рук, ніг, голови, що сприймаються візуально [Василенко 2009, с. 208].

Жести можуть поділятися на комунікативні та некомунікативні на основі двох областей значень: інформації про навколишній світ та інформацію про стан жестикулюючого [Формановская 2007, с. 366]. Комунікативні жести передають інформацію адресату з волі адресанта. Некомунікативні є фізіологічними рухами. Слід окремо відзначити симптоми (почервоніння, збліднення), які вказують на психічний чи емоційний стан [Кутузова 2015].

Ще одним важливим компонентом невербальної комунікації є міміка, що являє собою рухи м'язів обличчя, вираз очей, що відображають настрій адресата, ставлення до співрозмовника та змісту викладеної інформації, бажання/небажання розпочати та продовжувати спілкування тощо [Василенко 2009, с. 215].

До невербальної системи комунікації відносять також проксемику, що досліджує просторове становище співрозмовників, фонації (інтонаційні та темброві модуляції, гучність, швидкість мови тощо), мовчання як рольовий обов'язок адресата [Хомская 2002, с. 380].

Отже, мова є головним інструментом людського спілкування і відображає емоційний стан мовців в процесі комунікації. Емоції пронизують всю комунікативну діяльність людини, усі сфери її життя, і відображаються на всіх рівнях мови, і можуть виражатися як вербально так і невербально.

1.6 Національно-культурна специфіка фразеологізмів

Неоціненною скарбницею людського духу є стійкі мовні вирази – фразеологізми, в яких народ відтворив найрізноманітніші прояви свого буття й діяльності [Венжинович 2011].

Фразеологічні одиниці, виконуючи функції знаків «мови» культури, не тільки виражають, але й формують культурну самосвідомість етносів. В останні десятиліття лінгвісти все частіше звертаються до досліджень фразеологічних одиниць з національно-культурної точки зору, що дозволяє проаналізувати, з однієї сторони, найрізноманітніші системні зв'язки в мові, а з іншої – виявити особливості культур носіїв досліджуваної мови, щоб розкрити загальні та специфічні характеристики національних особливостей [Баюн 2007].

Фразеологія (від гр. *phrasis* «вираз, зворот» і *logos* «слово, вчення») визначається мовознавцями як сукупність фразеологізмів певної мови (у вузькому розумінні – лише ідіоми та стійкі сполучення слів), або ж як розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови (у широкому розумінні – ідіоми, фразеологічні сполучення, прислів'я, приказки, крилаті вислови тощо). Ще у XIX ст. О. Потебня звернув увагу на характер стійких зворотів, їх «внутрішню форму», вивчав їх значення чим і заклав передумови розвитку фразеології [Кочерган 2003, с. 290].

Становлення фразеології пов'язують з ідеями французького мовознавця Ш. Балі, який зокрема запропонував термін «фразеологізм». В окрему лінгвістичну дисципліну фразеологія відділилась в першій половині XX століття завдяки дослідженням Є. Поливанова, С. Абакумова, Л. Булаховського, В. Виноградова належить визначення основних понять, обсягу завдань фразеології. Він запровадив термін «фразеологічна одиниця», запропонував класифікацію фразеологізмів [Куковська 2013].

Ряд мовознавців, зокрема О. Кунін, М. Кониленко, З. Попова, В. Архангельський, М. Алефіренко висловлюють думку, що фразеологія сформувалася як окрема мовна галузь [Алефіренко 1987, с. 24]. Однак інші автори не виділяють її як окремий підрозділ [Баран 1997, с. 52]. Більшість англійських філологів не надавали особливого значення теоретичній систематизації фразеологізмів. Їх дослідження зводилися, в основному до складання словників та списку ідіом, однак без їх класифікації та аналізу. Значну увагу теоретичному аналізу фразеологічних одиниць надавали російські вчені Фортунатов Ф., Шахматов О., Пешковський О., Потебня О. Фундаментальні дослідження англійської фразеології виконані О. Куніним [Куковська 2013].

Як зазначає Кунін О., фразеологізація – це утворення фразеологічних одиниць та стійких словосполучень нефразеологічного характеру в результаті поступового процесу придбання тими або іншими словосполученнями всіх

елементів фразеологічної стійкості або всіх елементів стійкості нефразеологічного характеру [Кунин 1964, с. 127].

Сучасна фразеологія також вивчає специфіку фразеологізмів. Зокрема, фразеологізмами (фразеологічні одиниці) прийнято вважати стійкі формування, які функціонують в системі мови у формі одного слова, оскільки в його основу закладене єдине семантичне значення [Ярцева 1990, с. 559-660].

Для фразеологічних одиниць характерними є образність, емоційне та стилістичне забарвлення [Куковська 2013].

Люди завжди прагнули пізнати особливості побуту та життя. Тож один з шляхів такого пізнання пролягає через мову, у даному випадку – через фразеологію [Федіна 2020].

Національно-культурний компонент визначаємо як те, що входить до складу фразеологізму (здебільшого лексика, у якій міститься географічна, історична та культурно-побутова співвіднесеність). В образному змісті фразеологічного складу мови втілене культурно-національне світобачення [Венжинович 2011].

Національно-культурні елементи семантики фразеологічні одиниці проявляються на трьох рівнях:

1) в ідіоматичному значенні стійкого словесного комплексу (за допомогою метафоризації, семантичного переміщення);

2) в значенні лексичного елементу фраземи. Це можуть бути архісемантика, безеквівалентна лексика, етнічно-культурні реалії, знаки невербальної комунікації;

3) у прямому значенні вислову-прототипу, який змінив своє значення. В основі ідіоми лежать численні народні традиції, звичаї, ігри і т.д. [Баюн 2007]

Отже, в сучасній когнітивній лінгвістиці одним з термінів, що викликає розбіжності визначення є концепт. Не зважаючи на те, що існують різні погляди на розуміння концепту, можна зазначити, що думки багатьох

дослідників збігаються, що концепт є ментальною одиницею, що передає досвід попередніх поколінь та структурує знання людини через мовні одиниці.

Зазначається, що концепт існує в межах концептосфери, яка є системно зумовлено сукупністю концептів певної нації. Також не тільки питання, щодо розбіжностей визначення концепту є актуальними, а й проблема його типології. За формою репрезентації в тексті виділяють вісім видів концепту.

В межах когнітивної лінгвістики актуальним також є вивчення процесу, тісно пов'язаного з явищем концепту, концептуалізації.

Концептуалізацію вважають основоположним та ключовим поняттям когнітивної лінгвістики. Людина мислить концептами, а концептуалізація є процесом позначення, опису та вираження концепту.

Універсальним засобом концептуалізації є мова. Зазначається, що мовна та культурна картина світу тісно пов'язані. Мовну картину світу розглядають як процес адекватного осмислення інформації пізнавальної діяльності людини, і підтвердженням цього є те, що концептуалізація певного фрагмента дійсності й отримання набутого досвіду людини відбувається на основі інформації з усіх доступних їй каналів, що веде до утворення сформованих уявлень про навколишній світ у вигляді концептів.

Процес концептуалізації відбувається через сприйняття світу органами чуття, предметно-практичну, експериментально-пізнавальну, наукову, когнітивну діяльність людини, та через вербальне та невербальне спілкування.

Так як кількість лексичних засобів є обмеженою, для найменування нових явищ та концептів, або для вторинного найменування вже існуючих, мовець звертається до метафори.

Метафора є універсальним мовним феноменом. Зараз вона більше не розглядається тільки як троп, у сучасній лінгвістиці це поняття розуміється перш за все як когнітивний феномен, прийом пізнання та концептуалізації дійсності.

Дослідники поділяють думку, що в процесі метафоризації має місце зіставлення концептів, і також зазначається, що концептуальна метафора

формується в мисленні людини, а не в мові. Існують різновиди теорій метафори, але більшої уваги серед них заслуговує теорія концептуальної метафори.

Дж. Лакофф та М. Джонсон у своїй книзі “*Metaphors We Live by*” розробили теорію, яка систематизувала опис метафори як когнітивного механізму і продемонструвала великий потенціал використання теорії у практичному дослідженні

Метафора є одним з основних засобів пізнання об’єктів дійсності, їх найменування, створення художніх образів та утворення нових значень.

Концептуальна метафора розглядається також як засіб оптимізації процесу засвоєння фразеологічних одиниць, які є необхідними для повноцінного розуміння картини світу. Таким чином центральне місце в глибинних механізмах, якими вмотивована семантична структура фразеологізму, займає концептуальна метафора.

Метафоризація передбачає не лише вживання одного слова замість іншого, це процес утворення нового значення, що з’являється внаслідок дії складних когнітивних механізмів. Можна зазначити, що у більшості випадків мовні засоби, що виражають емоції є метафоричними.

Емоції пронизують всі сфери людської діяльності, і зазначається, що вербалізація емотивних станів можлива на рівні вільних (нефразеологічних) та стійких (фразеологічних) сполук. В сучасній лінгвістиці фразеологічні одиниці вивчаються з національно-культурної точки зору, що дає змогу проаналізувати різноманітні системні зв’язки в мові і виявити особливості культур носіїв мови, що досліджується.

РОЗДІЛ 2

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕМОЦІЙ, ВЕРБАЛІЗОВАНИХ ЗАСОБАМИ ФРАЗЕОЛОГІЇ ТА ПАРЕМІЙ

2.1 Концептуалізація позитивних емоцій

2.1.1 Концепт РАДІСТЬ. Людина пізнає світ в процесі сприймання та мислення, і разом з тим так чи інакше відноситься до різних явищ життя, і таким чином переживає емоції.

Будь-що з чим стикається людина в повсякденному житті викликає в неї певне відношення. Деякі події викликають приємні емоції, а деякі навпаки неприязнь. Навіть смаки, запахи, кольори можуть викликати почуття задоволення або навпаки, можуть мати зворотній ефект. Певні події здатні викликати прості емоції, інші ж більш складні. Реакція на них може виражатися через щастя, радість, гнів, горе, страх та інші почуття.

Оксфордський словник визначає радість, як відчуття великого щастя (*a feeling of great happiness*) [Oxford Learner's Dictionaries].

В. Квін визначає радість як активну позитивну емоцію, що виражається в гарному настрої та відчутті задоволення [Ильин 2001, с. 161].

Радість – позитивне емоційне збудження, яке виникає за появи можливості повного задоволення актуальної потреби. Це емоційний вияв щастя. Стосунки між людьми зміцнюються, коли вони наповнені радістю та інтересом. Радість полегшує соціальні контакти, відновлює енергію [Ковалькова 2016].

В результаті аналізу даних, отриманих з різних тлумачних словників, було виявлено, що концептуальне поле емоції радість в англійській мовній картині світу представлено наступними номінантами: *happiness (soaring with happiness, happiness takes no account of time)*, *joy (to be alive with joy, to be*

animated with joy, to jump up and down for joy, to be full of the joys of spring, dance for joy), admiration (lost in admiration).

Опис концепту “*joy*” вибудовується за допомогою усвідомлення єдності світу зовнішнього та внутрішнього, через виявлення його подібності за деякими параметрами з матеріальними об'єктами. Всі об'єкти, що зіставляються, при концептуалізації “*joy*”, являють собою основу для його пізнання, виявлення його найбільш характерних і значущих властивостей, недоступних безпосереднього сприйняття об'єкта внутрішнього світу людини. Отже, можна вважати найбільш продуктивним механізмом формування та опису уявлень про компоненти внутрішнього світу – метафору. Вона є способом, що забезпечує можливість зародження нового знання за допомогою перенесення знання з однієї концептуальної області в іншу, а це, своєю чергою, передбачає можливість виявлення уявлення людини про зв'язки між явищами зовнішнього та внутрішнього світу.

Ланге К. один із великих фахівців з вивчення емоцій, навів опис фізіологічних та поведінкових характеристик радості. Вона супроводжується збудженням рухових центрів, що призводить до розряду моторного збудження (жестикуляція, підстрибування, плескання в долоні), посиленням кровотоку дрібних судинах (капілярах), внаслідок чого шкіра тіла червоніє і стає теплішою, а внутрішні тканини та органи починають краще забезпечуватись киснем та обмін [Ильин 2001, с. 162]. Прикладом, що демонструє останній наслідок є фразеологічна одиниця “*to tick pink*”, що має в своєму складі лексему “*pink*”, яка вказує на зміну кольору обличчя людини, що відбувається через те, що від радості кров починає притікати до лица.

Було виявлено фразеологічні одиниці, складовою яких є назва тварин:

- *take the bull by the horns*, що має значення діяти рішуче;
- *to be happy as a clam* на позначення дуже щасливої людини.

Провідним типом фразеологізмів за їхньою структурою є дієслівні фразеологізми, так як у більшості фразеологічних одиницях стрижневим компонентом є дієслово. Прикладами слугують такі фразеологізми як: *to make*

somebody feel great, to be in high spirits, to get a big charge out of it, to be all over oneself, all of a twitter, be in a fat city, cry content with, in fine fettle.

Концепт радості активно виражається через фізіологічний аспект: *not to bat an eye, be on one's toes, grin from ear to ear* (часто посмішка є доказом того, що людина щаслива), *feast one's eyes, to be ready to leap out of one's skin, leaping heart, keep one's chin up, six feet off the ground.*

Емоція радості дуже легко проявляється невербально, зокрема в жестах. В англійській мові наступні фразеологізми є прикладами: *to throw up one's hands, to snap one's fingers, to bend one's head, to leap up, to squat (down), to jump out.*

У англійській фразеології щаслива людина описується за допомогою такого стилістичного засобу як порівняння:

- *happy as a flea in a doghouse* порівнюється з блохою в собачій будці, вживається, коли йдеться про людину, яка знайшла своє місце в житті;
- *as happy as a king* порівняння з королем, тобто з людиною, яка має все – багатство, становище у суспільстві, свободу, розкішне життя;
- *to be pleased as punch* – ідіома, що позначає дуже задоволену людину.

Коли йде мова про людину, яка щаслива і задоволена собою, тому що все складається, як вона хотіла, використовують наступний фразеологізм “*to feel on top of the world*”, а коли йдеться про людину, яка щасливо живе у світі ілюзій, говорять “*fool's paradise*”.

В результаті дослідження було виявлено, що важливим аспектом в концептуалізації радості є ідея світла. В уявленні людини світло асоціюється з позитивними емоціями, зокрема зі щастям, в той час як негативні емоції навпаки асоціюються з темрявою. Таке ставлення було сформоване ще в часи, коли темрява таїла для первісної людини багато небезпек. Прикладами є: *glow of happiness in one's face, to light up; to radiate joy, to brighten up, to shine with joy, to bright with happiness.*

Також можна зазначити, що емоція радості ніби окриляє людину, так як біло знайдено фразеологічні одиниці з лексемами “*cloud, heaven, paradise, air*”: *on cloud seven* – на сьомому небі, *heaven on earth* – рай на землі, *to go to heaven* – бути надзвичайно щасливим, *paradise on earth* – рай на землі, *in seventh heaven* – на сьомому небі (згідно учінням ісламу існує сім небес, і лише досягнувши сьомого можна здобути найвище блаженство), *float on a cloud* в значенні ніби пливти на хмарі, *walking on air for days* в значенні ніби гуляти по повітрю, *tread on air* в значенні ніби ступати по повітрю.

Для людини поняття щастя і раю є тотожними, бо в уявленні людини це є місцем, де людина є беззаперечно щасливою.

Можна зазначити, що є випадки концептуалізації емоції радості за допомогою лексем, що позначають астрологічні об’єкти:

- *to be on top of the world*, тобто порівняння найвищої точки світу з внутрішнім станом людини, коли вона щаслива, і нічого краще за це не може бути;
- *stars in one's eyes*, проведення паралелі з зірками, бо блиск в очах людини, коли вона щаслива, подібне їх світлу на небі;
- *to be over the moon*.

В англійській мові наступні прислів’я презентують емоцію щастя:

1. *Happiness takes no account of time*. Вказується тривалість цієї емоції.
2. *He dances well to whom fortune pipes*. Говориться про те, що коли людина удачлива, то вона відчуває радість, і зазвичай ця емоція може виражатися через дію, зокрема людина може почати танцювати.
3. *He is happy that thinks himself so*. Йдеться мова про те, що поки людина не визнає, що вона щаслива, то і відчувати себе такою вона не зможе.
4. *His bread is buttered on both sides*. Вказується на матеріальний аспект, тобто якщо людина живе в достатку, і має все, що може зробити її життя краще, то й відчуває вона себе щасливою.

Також було виявлено фразеологічну одиницю “*no joy without an alloy*” йдеться про те, що не буває радості без домішки чогось неприємного.

2.1.2 Концепт КОХАННЯ. Почуття кохання є одним з базових понять емоційної системи людини.

Оксфордський словник визначає кохання як дуже сильне почуття симпатії та турботи про когось/щось, особливо до члена вашої родини чи друга (*a very strong feeling of liking and caring for somebody/something, especially a member of your family or a friend*) [Oxford Learner’s Dictionaries]. А словник Мерьєм Уебстер як відчуття сильної або постійної прихильності до людини (*a feeling of strong or constant affection for a person*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Любов – це одне з найскладніших і найсильніших почуттів. Кохання завжди оспівувалося в усіх народів світу, і описується як найкрасивіше і найсильніше почуття, і як доказ ми можемо простежити це у фразеології англійської мови.

В англійській мові можна знайти приклади використання образів, пов’язаних з тваринами. Наприклад:

- *puppy love*, що позначає дитяче кохання;
- *calf love* – перше кохання;
- *sheep’s eyes*, образ вівці не випадковий, з історії Англії відомо, що до цієї домашньої тварини ставляться з повагою.

Любов до дітей також передається в англійських прислів’ях через проведення аналогії з тваринами. Наприклад: “*The crow thinks her own birds fairest (whitest)*”, “*The owl thinks her own young fairest*”.

При вербалізації любові слід згадати зовнішні прояви цього почуття, хоча вони можуть бути суто індивідуальними. Іноді почуття любові супроводжується зовнішніми неконтрольованими реакціями організму. Людина може втратити дар мови, її серце починає битися частіше, або людина може збліднути. Прикладами є:

- *put somebody to the blush* – змусити когось почервоніти;
- *to love blindly*, в якому мається на увазі порушення функціонування організму.

Можна зустріти фразеологізми в яких кохання порівнюється з образом вогню та світла: *to be on fire, catch the fire, take the fire, carry a torch for one*. У перших трьох наведених прикладах почуття передається напряму через використання лексеми “*fire*”.

В англійській мові має місце фразеологічна синонімія. Вираз «по уха закохатися» може бути переданий за допомогою декількох фразеологічних зворотів: *to fall in love with someone, to love somebody to pieces, have a case on somebody, to be magnetically drawn to, go overboard about somebody, to love somebody. to bits*.

Виявлено фразеологічні одиниці та прислів'я, які вказують на тривалість почуття кохання: *undying love* (невмираюча любов), *everlasting love* (вічна любов), *till the end of my life* (любов до кінця життя), *love makes time pass, time makes love pass, sound love does not soon forgotten, a perfect love does not rust* (це прислів'я походить з латинського “*vetus amor non sentit rubiginem*”).

В англійських прислів'ях вказуються, що любов приносить не тільки щастя в життя людини, але й печаль та біль. Прикладами слугують: *love's beginning is fear, middle sin, and end grief and annoyance; love is full of fear; love is a sweet torment; there is no living in love without suffering; the love of ladies causes pain to lovers and death to horses. love is never without jealousy*.

На неминучість цього почуття і на його велику силу вказується у наступних прислів'ях:

1. *Love and a cough cannot be hidden* – від любові, вогню та кашлю від людей не сховаєш.
2. *All is fair in love and war*– в любові як на війні – всі методи хороші.
3. *Love laughs at locksmiths* – любов не замкнеш на замок.
4. *Love makes the world go round* – любов рухає світом.
5. *Love will find a way* – кохання вихід знайде.

Також було знайдено приклад фразеологічної одиниці з лексемою, що має негативне значення, пов'язане зі смертю (*be dead gone in love* – бути смертельно втраченим у комусь, *be death on* – до смерті закохатися).

Прислів'я “*no herb will cure love*” говорить про любов, як невиліковну хворобу, як про явище, що приносить не тільки щастя, а й страждання.

Мають місце фразеологізми, що вказують на мінливість почуття кохання, і в яких присутні прислівники з негативним відтінком: *hot love is soon cold, light love will change, hot love does not reign, the love that is too violent will not last long, hotter love will often sour, love is sweet in the beginning but sour in the ending*.

Фразеологізми що позначають емоцію кохання також підлягають тілесному означенню. В ході дослідження було знайдено, фразеологічні одиниці з наступними лексемами, що позначають частини тіла людини:

- “heart”: *abundance of the heart, have a corner in smb's heart, no heart to set on any other, to take possession of someone's heart; to lose one's heart to somebody;*
- “eye”: *to catch someone's eye, make eyes at somebody, goo-goo eyes, to cast one's eyes on somebody, to make eyes at somebody;*
- “feet”: *to sweep someone off one's feet, six feet off the ground;*
- “head”: *head over heels.*

У фразеологізмі “*love will creep where it cannot go*” задіюється семантика дієслів руху, щоб описати зусилля, які роблять закохані. Таким чином дієслово «йти» «змінюється на дієслово «повзти». У фразеологічній одиниці “*where the love is there is no lack*” представлена ідея у тому, що кохання змушує людину забути про всі недоліки.

2.1.3 Концепт СПОКІЙ та СМІЛИВІСТЬ. Оксфордський словник визначає спокій як стан, коли людина не збуджена, не нервує або не засмучена (*the quality of not being excited, nervous or upset*) [Oxford Learner's Dictionaries].

За словником Мерьєм Уебстер це спокійний психічний та емоціональний стан (*a peaceful mental or emotional state*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Концепт спокій в англійській мові репрезентують такі фразеологічні одиниці як: *to act like oil on something* – заспокоювати, *to be load off ones mind* – від серця відлигти, *to keep one's countenance* – зберігати спокій, *to put somebody at ease* – заспокоїти, підбадьорити, *to pull yourself together* – заспокоїтися.

Так, розглядаючи фразеологізми, що описують спокій в англійській мові ми можемо легко виділити таку базову метафору, як «спокій – холод»: *have one's brain on ice* – зберігати крижаний спокій, не втратити голови, бути стриманим, *cold blood* – холоднокровність, *in cold blood* – холоднокровно, *as cool as a cucumber* – заспокоїтися.

Було знайдено фразеологічні одиниці на позначення концепту сміливості.

Оксфордський словник визначає сміливість як здатність робити щось небезпечно або зіткнутися з болем або протидією, не виявляючи страху (*the ability to do something dangerous, or to face pain or opposition, without showing fear*) [Oxford Learner's Dictionaries].

Словник Мерьєм Уебстер зазначає, що сміливість це розумова або моральна сила, щоб наважитися, вистояти й протистояти небезпеці, страху чи труднощам (*mental or moral strength to venture, persevere, and withstand danger, fear, or difficulty*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Концепт сміливості в англійських пареміях часто передається лексемою, що позначає назву тварини, зокрема “*lion*”, бо відомо, що образ лева є символом хоробрості, влади та сили в різних культурах світу. Прикладами фразеологічних одиниць є: *as brave as a lion* – сміливий, як лев, *beard the lion in his den* – сміливо кинути виклик небезпечному супротивнику, *lion-hearted* – відважний, непохитний.

Також було виявлено фразеологізм, який має також в своєму складі назву тварини, сформований за допомогою лексеми “*bull*”: *to take the bull by the horns*, що означає діяти рішуче.

Часто зустрічалися фразеологічні одиниці на позначення сміливості, що виражалися невербально: *not to bat an eye*, *carry a stiff upper lip*, *to carry off*, *to be free of one's flesh*, *mind one's eye*.

Було знайдено приклади фразеологізмів на позначення концепту за допомогою лексеми “*face*”: *to put a bold face on something*, *to put a face on something*, *to straighten one's face*, *to meet something in face*.

Єдиним прикладом, коли емоція сміливості виражалась через аспект кольору була наступна одиниця: *red blood*.

В англійській мові прислів'ями на позначення концепту хоробрості є наступні:

1. *It`s not the size of the man in the fight, it`s the size of the fight in the man*. Сміливість важливіша за фізичні якості.
2. *A cock is valiant on his own dunghill*. Йдеться мова про те, що за вигідних умов навіть боягуз може бути сміливим.
3. *Neck or nothing* та близька їй за значенням *mend or end* – все або нічого.
4. *Nothing venture, nothing have*. Без ризику не може бути й результату.
5. *Fortune favours the brave*. Вказується на вплив вищих сил на життя людини, бо тільки сміливим людям сприяє удача.
6. *None but the brave deserve the fair* – тільки сміливі заслуговують на красунь.

2.2 Концептуалізація негативних емоцій

2.2.1 Концепт ГНІВ. Оксфордський словник визначає гнів як сильне відчуття, яке виникає в людини, коли трапилося щось, що вона вважає поганим і несправедливим (*the strong feeling that you have when something has happened that you think is bad and unfair*) [Oxford Lerner's Dictionary].

Словник Мер'єм Уебстер визначає гнів як сильне почуття засмучення або роздратування через щось не так чи погане: відчуття, що змушує когось завдати болю іншим людям, кричати тощо: почуття гніву (*a strong feeling of being upset or annoyed because of something wrong or bad: the feeling that makes someone want to hurt other people, to shout, etc.: the feeling of being angry*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Гнів – виникає за явного розходження поведінки іншої людини з нормами етики, моралі. Це бурхлива реакція на обмеження автономності особи. Гнів мобілізує енергію організму для власного захисту, відстоювання своєї свободи, подолання перешкод. Гнів проявляється у спалахах люті, грубих, неввічливих словах і вчинках. Злопам'ятність, гнівливість як постійний стан душі, прихована лють, що не демонструється, образа – це також види гніву [Ковалькова 2016].

У психологічній енциклопедії гнів – це стан бурхливого афекту, який швидко настає і швидкоплинно проходить.

В англійській мові синонімічний ряд концепту гнів представлений наступними номінантами: *anger (to be governed by anger, to be insane with anger), fure (a short fure), mad (to be hopping mad), fume (fret and fume), fuse (to blow a fuse), savage (savage as a meat ax)*.

За структурою провідним типом фразеологізми є дієслівними (*to be beside oneself with something, to bet off one's bike, to rouse somebody's bile, to do one's block, to set up one's bristle, to hit the ceiling, to lose countenance, to get*

somebody's danger up, to go through the roof, to bite someone's head off, to get out of control, to get bent out of shape, to be all on edge).

Як зазначено в англійському словнику синонімів, *anger* – найзагальніший термін групи, що вивчається, що позначає загальну емоційну реакцію, отже, саме слово не передає якийсь певний ступінь інтенсивності. За критерієм інтенсивності людський гнів може змінюватись від ворожості або нерозташування – *dislike* (найслабший ступінь гніву) до лютості та звірства, виражених словами *fierceness* і *savagery* (найсильніший ступінь емоції, що супроводжується жорстокістю).

Гнів в англійських фразеологізмах розуміється як психічний стан, нерозривно пов'язаний із людською фізіологією. Найчастіше може супроводжуватися руховим збудженням та агресивно-руйнівними тенденціями. Для нього характерні такі вегетативні реакції: почервоніння або збліднення обличчя, тахікардія, біль голови (частіше після нападів гніву). У фразеологізмах відображаються ознаки характерного внутрішнього стану та фізіологічних симптомів, а також процес та зміни інтенсивності емоції.

Процес мовного моделювання людини проходить за допомогою різних мовних засобів, до яких можна віднести концептуальну метафору, зважаючи на те, що вона, будучи інструментом пізнання, може витягувати з розумових просторів людини різноманітні матеріальні моделі, що становлять навколишній світ. Згідно з проведеними дослідженнями, можна стверджувати, що, стосовно емоції гніву, такими концептуальними метафорами можуть бути вогонь, лід, тварина та інше.

Такий вплив цієї емоції на організм людини відображається у наступних фразеологізмах:

– *to see red* (через підвищення тиску та притоку крові колір обличчя набуває червоного кольору). Також можна зазначити, що даний приклад може бути пов'язаний з психологічним аспектом, бо червоний вважається кольором гніву;

– *black on the face*, що має значення бути багряним від роздратування;

– *to grow red with anger* – почервоніти від гніву.

– Гнів може бути представлений як рідина, зокрема кров. Було знайдено наступні фразеологізми, що були сформовані з використанням лексеми “*blood*”:

– *to get one's blood up* – втратити контроль;

– *to make somebody's blood boil* – сказити;

– *to create bloody hell (murder)* – влаштувати грандіозний скандал, коли розлючений.

Відомо, якщо рідину нагріти, то зросте тиск, який, за певних меж, неможливо стримати, і рідині нічого не залишається, окрім вирватися назовні, або підірвати ємкість. Емоцію гніву можна концептуалізувати через уподібнення до вогню. Метафора вогню висвічує силу гніву, небезпеку, яку він несе для оточуючих та шкоду, яку завдає. Знайдено наступні фразеологізми з лексемами “*fire*” та “*boil*”: “*sore as a boil*” – злий як чорт, “*add fuel to fire*” – підлити масла у вогонь.

Гнів в дуже сильною емоцією, і часто вона не піддається контролю. Такий вияв цієї емоції демонструють наступні фразеологічні одиниці:

– *blind fury/ rage* – стан люті або гніву настільки сильний, що заважає розглядати інші питання, приховує судження, змушує людину втрачати самоконтроль – шалена (сліпа) лють;

– *in a towering passion/rage* – в неконтрольованому стані гніву – у стані несамовитої люті;

– *righteous anger/indignation* – злість, образа, яка морально виправдана – справедливий гнів/обурення тощо.

Також в англійській фразеології представлені метафори, в рамках яких гнів представляється як небезпечна, дика тварина, що вказує на те, що людина

в гніві, що втратила контроль над власними емоціями, подібна до такої тварини.

Було виявлено наступні фразеологічні одиниці, в складі яких є назви тварин:

– *to break the camels back* – переповнити чашу терпіння; людина асоціює верблюда зі спокоєм терплячістю;

– *as cross as a bear* – злий як чорт; ведмідь це дика та небезпечна тварина;

– *bull at a gate* – скажено, люто; бик асоціюється з неконтрольованістю та агресією;

– Часто гнів концепт гніву передається через образ вовка, який символізує жорстокість, злість, безжальність;

– *to keep the wolf from the door*; застереження триматися подалі від агресивної людини;

– *the wolf eats often the sheep that had been warned* відображає застереження безтурботним людям, які можуть стати жертвою агресії;

– *do not call wolf to help you against dogs*, зображується протиставлення вовка і собаки, як тварин, що мають схильність до агресії;

– *to throw someone to the wolves* – кинути на розтерзання вовкам.

Перш ніж людина починає гніватися, вона «втрачає терпіння», тобто, підходить до так званої її грані, досягає точки кипіння. В англійській мові яскраво ілюструється стан «на грані» наступним виразом:

– “*close to the edge*” або “*to be on the edge*” – «бути нервовим або стурбованим»;

– “*within an ace*”.

А також момент переходу цієї «грані» може бути описаний як “*to reach (achieve) the boiling point*” – досягти точки кипіння, або можна перекласти як “терпець урвався”. В англійській мові для опису ситуації, коли в людини урвався терпець, використовується фразеологізм – “*wits end*”.

Для опису розгніваної людини може використовуватися такі фразеологізми як “*to blow top*” – «знести дах», “*to go mental*” – розлютитися, психанути, “*to fly off the handle*”.

Деякі фразеологізми описують зовнішній вигляд особи, яка знаходиться у негативному емоційному стані, наприклад через погляд : “*to look daggers*” – дивитися люто, з ненавистю, кидати гнівні погляди, “*to look murder at somebody*” – гнівно дивитися на когось.

Також концепт гніву може передаватися через спосіб, яким людина говорить, коли охоплена емоційним станом. Наприклад: *to speak daggers* – говорити зі злістю, з ворожістю, казати гнівні слова.

Були знайдені фразеологічну одиницю, що характеризує реакцію людини, що переживає негативну емоцію, за допомогою жестів, міміки, рухів: *to bite one's lip* – закусити губу, кусати губи від гніву.

Також мають місце фразеологізми, в складі яких є лексеми, що позначають частини тіла. Наприклад:

- *to get somebody's back up/one's back is up* – розізлити;
- *to be on one's ear* – бути дуже розлюченим;
- *to get somebody up on his ears* – розлютити;
- *foam at the mouth*. Ця фразеологічна одиниця також може вказувати

на зв'язок гніву з хворобою, що є характерною для тварин, тобто сказ, коли у тварини слина біла роту нагадує піну.

Таким чином, було систематизовано фразеологічні одиниці концепту гнів і було зроблено висновок, що англійська мова має у своєму фразеологічному запасі велику кількість синонімічних фразеологічних одиниць семантичного поля “*anger*”, які здатні проілюструвати процес еволюції емоції “*anger*”, починаючи з зародження цієї емоції і закінчуючи її екстремальними стадіями.

2.2.2 Концепт СТРАХ. Оксфордський словник визначає страх як відчуття, яке у вас виникає, коли ви перебуваєте в небезпеці або коли вас лякає

якась річ (*the bad feeling that you have when you are in danger or when a particular thing frightens you*) [Oxford Learner's Dictionary].

Словник Мерьєм Уебстер визначає страх як неприємну емоцію, що викликана усвідомленням небезпеки: відчуття страху (*an unpleasant emotion caused by being aware of danger : a feeling of being afraid*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Страх – емоція, що виникає в ситуаціях реального або передбачуваного лиха, загрози біологічному або соціальному існуванню, реакція на «невідоме». Емоція страху в основі інстинкту самозбереження допомагає мобілізувати ресурси організму і швидко прийняти рішення щодо порятунку: втекти або напасти. Почуття страху може змінюватися від неприємного передчуття до жаху. Страх є найсильнішою негативною емоцією [Ковалькова 2016].

Згідно з лексикографічними джерелами, лексема *fear* має такі значення:

1. *An unpleasant emotional state characterized by anticipation of pain or great distress and accompanied by heightened autonomic activity especially involving the nervous system* [неприємний емоційний стан, що характеризується очікуванням болю чи великої біди і супроводжується підвищеною автономною діяльністю, особливо нервової системи].

2. *The state or habit of feeling dismay* [стан або звичка відчувати страх].

3. а) *A strong feeling of distress or alarm caused by impending danger, pain etc.* [сильне передчуття лиха або тривоги, викликане неминучою небезпекою, болем тощо]; б) *A state or condition marked by this feeling: living in fear* [положення речей чи стан, позначений цим почуттям: жити у страхові].

4. а) *The strong feeling that you get when you're afraid or worried that something bad is going to happen* [сильне відчуття, що з'являється, коли людина боїться чи хвилюється, що повинно трапитися щось погане]; б) *A feeling of disquiet or apprehension: a fear of looking foolish* [почуття хвилювання або побоювання: страх виглядати дурним].

5. *Extreme reverence or awe, as toward a supreme power* [надмірне шанування чи благоговійний трепет як перед вищою силою].

6. *A reason for dread or apprehension* [причина для жаху чи остраху];
7. *to be afraid of* (боятись) [Попович 2010].

Прагматична й емоційна ознаки денотата імплікуються значеннями слів-ідентифікаторів *alarm, disquiet, apprehension, awe*, а також негативним характером причини виникнення емоції – *pain, danger, something bad*. Усвідомлення негативного характеру можливого розвитку ситуації є стимулом емоційного переживання цієї ситуації суб'єктом [Попович 2010].

У фразеологізмах емоції часто зображується як істота, яка має дар мови, здібності та силу. Наприклад: *fear breeds terror* – у страху великі очі.

Основну частину фразеологізмів складають дієслівні фразеологічні одиниці (*to take the alarm встревожитися, to be off one's balance* – втратити душевну рівновагу, нервувати, *be frightened all to pieces* – бути страшенно наляканим, *to cry craven* – злякатися, *on edge* – в нервовому стані, *to feel strongly about something* – сильно переживати, *to give somebody the creeps* – переживати, *to be in a stew* – переживати, *to shake in one's shoes* – струсити від страху. Але було також знайдено номінативні фразеологізми (*on the anxious bench* – в тривозі, *all of a doodah* – переживати, *on pins and needles* – як на голках).

Найчастіше у фразеологічних одиницях емоції позначаються прикметники, які описують емоційний стан: *to be afraid (frightened) of one's own shadow* – боятися власної тіні, бути дуже боягузливим, всього боятися.

У деяких фразеологічних одиницях емоційному переживанню надаються додаткові образні характеристики: *to stand in awe of somebody (something)* – відчувати благоговійний страх, благоговіння.

Існують випадки, коли концептуалізація страху відбувається шляхом зіставлення відчуття холоду та того, що відчуває людина, коли їй страшно. Коли людина боїться, вона відчуває подібне до того, коли людині холодно.

Таким чином організм реагує на страх. Фразеологічними одиницями, що демонструють цей приклад є:

- *to freeze the blood* – кров холоне;
- *one's blood ran cold* – похолоти від холоду;
- *one's blood turned to ice*.

Також фразеологізмами, що позначають емоцію «страх» є: *to make somebody's blood creep* – приводити в здригання, *to lose one's nerves* – пожаліти, злякатися, втратити мужність.

Часто страх вербалізується за допомогою вигуків. Наприклад:

1. *Oh my God!* – вигук, що позначає шок, здивування.
2. *Holy cow* – вигук сильного здивування, страху тощо.

В англійській мові концепт страху концептуалізується за допомогою зооморфізмів. Іноді таким чином описується людина несмілива. Часто людина порівнюється з такими тваринами як курка або жаба, які асоціюються з боягузництвом. Прикладами слугують:

- *a chicken-hearted person, to have goose flesh* – описуються притаманні цим тваринам якості;
- *to cry wolf, to put the tail between the legs* – надається характеристика поведінки тварин;
- *to say a boo to a goose* – описуються дії людини стосовно тварин;
- *to have a frog in the throat*;
- *nervous as a cat*;
- *to get butterflies in one's stomach* – описується, що фізично відчуває людина, коли налякана.

Емоція страху також осмислюється через колір. Згідно з психології такі кольори як чорний та синій можуть приводити до апатії, та асоціюються в людини зі смутком. Було знайдено наступні випадки вираження концепту таким чином:

– *to be in a complete blue funk (fear)* – описується панічне стан, сильний переляк, моторошний страх;

– *black mood*;

– *change colour* – збліднути. Частота серцевих скорочень збільшується для того, щоб більше крові надходило до м'язів, периферичні кровоносні судини стискаються, щоб забезпечувати високий артеріальний тиск. Через скорочення периферичних судин людина блідне;

– *yellow-livered* – так номінують боягузливу людину.

Концептуалізація також відбувається шляхом демонстрації реакції організму людини на певний стрес, що й викликає відчуття страху.

Прикладами є:

– *to give somebody the bellyache* – дратувати когось; в деяких випадках страх може викликати біль у шлунку;

– *to shiver on the brink* боятися – нервова дрож може служити для скидання зайвої м'язової напруги;

– *to have one's heart go into one's mouth* – переживати; під час стресу пульс людини частішає, і вона може це відчувати по всьому тілу;

– *to make somebody's hair stand on end* – будь-які сильні емоції призводять до звуження судин, особливо на обличчі та голові.

Можна також зазначити, що в основі метафори *melting body*, яка використовується як основа образної концептуалізації почуття страху, існує ідея руйнації структури тіла.

2.2.3 Концепти СОРОМ та ПИХАТІСТЬ. Сором визначається словником Мер'єм Вебстер як болісна емоція, спричинена усвідомленням провини (*a painful emotion caused by consciousness of guilt*), недоліку чи недоречності (*shortcoming, or impropriety*), або як стан принизливої ганьби або знеславлення (*a condition of humiliating disgrace or disrepute*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Оксфордський словник визначає сором як відчуття почуття смутку, збентеження та провини, які у вас виникають, коли ви знаєте, що щось, що ви зробили, є неправильним або дурним (*the feelings of sadness, embarrassment, and guilt that you have when you know that something you have done is wrong or stupid*) [Oxford Learner's Dictionaries].

Сором – переживання неузгодженості між нормою поведінки та фактичною поведінкою, прогнозування осудливої або різко негативної оцінки оточуючих на свою адресу. Відчуття сорому виникає і при спогаді про принизливий вчинок, що був у минулому. Сором мотивує бажання сховатися, зникнути, має виразні тілесні симптоми – почервоніння, опускання очей тощо. Сором – це емоція, яку людині найважче дозволити собі переживати, тому він іноді маскується іншими емоціями [Ковалькова 2016].

За своєю структурою провідним типом фразеологізмів є дієслівні (*to cry shame on somebody, to be dead to shame, to bring shame on, oneself, to heap reproaches on somebody*).

В англійській фразеології є багато прикладів, які мають повчальне забарвлення (*to cry shame on somebody, put to shame, to heap reproaches on somebody, shame on you*).

Одною з однак емоцій сорому є те, що людина відчуває його після того, як піддалася іншій емоції, наприклад гніву, і як результат шкодує про це.

Сором є емоцією яка має сильно впливає на особистість людини та на її сприйняття себе такою. Фразеологічна одиниця “*to hide one's face in shame*” описує стан людини, коли через сором людина може відчувати пригнічення, може почати уникати оточуючих.

Було виявлено фразеологізми, в якому презентується деструктивна риса сорому (*burning shame, to be dead to shame*).

В англійській мові сором перш за все характеризується як утрата індивідом самоповаги, як почуття провини, печалі, прикrostі, збентеження.

Наступні прислів'я презентують концепт сорому в англійській мові:

1. *Not to be ashamed of sin is to sin double.*

2. *Where there is shame, there is virtue.*
3. *Fool me once, shame on you; fool me twice, shame on me.*
4. *Better poor with honor than rich with shame.*
5. *Where there is no shame, there is no honor.*
6. *One who is afraid of asking is ashamed of learning.*
7. *It is no shame to tell the truth.*

Під час проведеного нами дослідження нами було виявлено англійські фразеологічні одиниці, що репрезентують концепт «пихатість».

Оксфордський словник, як і словник Мерьєм Уебстер, визначає пихатість як відчуття, що людина краща або важливіша за інших людей (*the feeling that you are better or more important than other people*) [Dictionary by Merriam-Webster Dictionary; Oxford Learner's Dictionaries].

Провідним типом фразеологізмів за їхньою структурою в цьому блоці є поєднання дієслова та іменника (*to pocket one's pride, to ride the high horse, to wound somebody 's pride, in the pride of one's heart*). Дієслівними фразеологізмами також є : *to carry it with a high hand* – бути гордовитим, *to be hightbrow*.

Згідно з англійськими фразеологізмами метафорично гордість сприймається як поведінка, що неминуче веде до поразки, морального і соціального падіння, хвала самому собі не уявляє цінності (*self-praise is no recommendation*), а гідність є найвища цінність (*to stand on one's dignity, beneath one's dignity, in one's own conceit*).

В фразеологізмі “*as proud as a peacock*” (гордий як павич) можна побачити порівняння людини з твариною, що є символом балакучості та пихатості, і має негативну конотацію. Цей птах є втіленням смішного самомилування та порожньої розкоші.

2.2.4 Концепт ЗДИВУВАННЯ. Кант І. визначав подив як почуття збентеження при зустрічі з чимось несподіваним. При цьому у розвитку емоції здивування він виділяв дві стадії: спочатку воно затримує розвиток думки і

внаслідок цього буває неприємним, а потім сприяє припливу думок та несподіваних уявлень і тому стає приємним [Ильин 2001, с. 191].

Оксфордський словник визначає здивування як сильне відчуття, що є результатом чогось, що відбувається, особливо чогось неприємного, або як подія, яка викликає це відчуття (*strong feeling of surprise as a result of something happening, especially something unpleasant; the event that causes this feeling*) [Oxford Learner's Dictionaries].

Мерсьем Уебстер визначає здивування як раптовий або сильний психічний або емоційний розлад, або як порушення рівноваги або спокою (*a sudden or violent mental or emotional disturbance; a disturbance in the equilibrium or permanence of something*) [Dictionary by Merriam-Webster].

В англійській мові емоція подиву представлена наступними метафоричними моделями:

- як потойбічна сила – *for wonder/a marvel, to work/do wonders/marvels, to perform miracles, what a wonder/marvel/miracle!*;
- як певне порушення – *can't gather/make head or tail of it*;
- як явище природи – *to be like a thunderbolt, a bolt from the blue, as if struck by lightning, a clap of thunder*.

Фразеологічними одиницями, в основі яких лежить порівняння є: *to hit like a ton of bricks, to come/be as a bombshell*.

В значенні сильно когось здивувати використовується фразеологізм “*to knock for a loop/sideways/for six*”.

Прикладами фразеологізми, в складі якого є лексема на позначення кольору є “*out of the blue sky, a bolt from the blue*”.

Визначено, що концепт здивування може бути реалізованим у значенні удару: *to knock smb down with a feather* – хтось був дуже здивований, *to knock someone for a loop* – здивувати або вразити когось, *to knock someone's socks off* – вразити когось, справити на когось враження.

Виявлено також фразеологізми вигукового типу, в основі яких лежить релігійна тематика, такі як: (*Oh/My*) *God!*, *Holy Mother!/Virgin!*, *Godfathers!*).

Фразеологічні одиниці, що виражені невербально можна поділити на наступні групи:

- 1) виражені через міміку – *big/round-eyed, to open one's mouth – open-mouthed, one's face fell*;
- 2) через положення голови – *to shake one's head, to turn round*;
- 3) через положення рук – *to shrug one's shoulders, to throw up one's hands*;
- 4) через положенням тіла – *to start, to jump/start back*.

Наступні прислів'я презентують концепт здивування в англійській мові:

1. *If a man rides on the back of a tiger, he should never be surprised if he ends up in its tummy.* Якщо людина робить щось глупе, то й не має дивуватися, якщо будуть погані наслідки.
2. *An enemy that is surprised is already half-defeated.*

2.2.5 Концепти ВТОМА, СМУТОК та ВІДЧАЙ. Найбільш загальним є визначення втоми як тимчасового зниження працездатності внаслідок інтенсивної або тривалої роботи, яке виявляється в зниженні кількісних і якісних показників роботи і погіршенні координації робочих функцій [Крушельницька 2003].

Оксфордський словник визначає її як відчуття сильної втоми (*the feeling of being very tired*) [Oxford Learner's Dictionaries], в той час як словник Мерьєм Уебстер відзначає, що це стан виснаження, відсутність витривалості, бадьорості чи свіжості (*exhausted in strength, endurance, vigor, or freshness*) [Dictionary by Merriam-Webster].

В англійській мові зустрічаються фразеологічні одиниці, в основі яких лежить лексема, що несе в собі негативний відтінок, зокрема прикметник "dead": *dead to the world, be dead on one's feet*, що мають значення бути дуже стомленим.

Часто концепт втоми передається через порівняння з тваринами, з використанням лексем на їх позначення. Наприклад: *weak as a cat* – цілком зенсилений, *tired as a dog* – втомлений як собака.

Зі значенням бути знесиленим також було знайдено фразеологічну одиницю “*down and out*”. Багато метафор англійської мови засновані на протиставленні «внизу-вгорі», де добре знаходиться вгорі, а щось погане внизу. Таким чином втома є негативним відчуття і позначається в фразеологізмі прийменником “*down*”.

Також було знайдено приклад, в якому світло постає як символ енергії. Фразеологічна одиниця “*to (go) out like a light*” – впасти від втоми вказує на відсутність світла, тобто енергії, і як наслідок на стан втоми.

Ще одним негативним емоційним станом є смуток.

Цей емоційний стан Ожеговим С. розуміється двояко: як гнітюча нудьга і як безнадійна смуток. На думку Ільїна це розуміння зневіри з психологічної точки зору є не зовсім точним. Розуміння зневіри як нудьги скоріше побутове, тому що в розмовній та літературній мові кажуть: «похмурий пейзаж», що означає одноманітний, що наводить нудьгу. Таким чином, зневіра пов'язана з несприятливим прогнозом на результат процесу, що ще не закінчився, коли ще залишаються якісь шанси на успіх, досягнення мети. Коли ж людиною оволодіває відчуття безнадійності чи результат стає ясним остаточно, виникають інші емоції – розчарування, розпач, горе [Ильин 2001, с. 171].

Оксфордський словник визначає журбу як відчуття смутку і без надії (*a feeling of being sad and without much hope*) [Oxford Dictionary]. У той час як словник Мерьєм Уебстер визначає його як стан пригніченості або вкрай слабкого настрою (*the state of being despondent or extremely low in spirits*) [Merriam-Webster Dictionary].

Незважаючи на те, що синій колір символізує спокій та розслабленість, і асоціюється з небом, що має витоки з міфології, бо небо було обителем богів, де жили духи предків, і янголи, в англійській фразеології цей колір має

негативну конотацію, і мають значення смутку. Було знайдено наступні фразеологічні одиниці, з використанням лексеми “blue”: *in a blue funk, blue devils*.

Одним із засобів вираження концепту смутку є порівняння. Прикладами слугують різновиди наступної фразеологічної одиниці: *(as) black / dark as a crow's (raven's) wing, as night (midnight), as death, as a (thunder) cloud, as a thunderstorm*. Можна також зазначити, що в цьому прикладі стан передається за допомогою кольорового позначення. Чорний колір в уявленні людини асоціюється з негативними явищами.

Стан, коли людина відчуває смуток також відображено в фразеологізмах: *in the dumps, a face as long as a fiddle, to feel flat*.

Було знайдено наступні прислів'я на позначення концепту смутку:

1. *One man's happiness is another man's sadness.*
2. *Sadness and gladness succeed each other.*

Наступним емоційним станом, що був проаналізований, є відчай.

Відчай, на думку Ушинського К., – це відсутність сподівання чи надії. Розпач – це стан крайньої безнадійності. Конкретні причини, які можуть привести людину у відчай, різноманітні, але всі вони повинні створити в людини враження про непереборність небезпеки, що загрожує їй [Ильин 2001, с. 159].

Оксфордський словник визначає відчай як відчуття втрати будь-якої надії (*the feeling of having lost all hope*), або як повну втрату надії (*utter loss of hope*) [Oxford Learner's Dictionary].

Мерсьем Уебстер зазначає, що відчай є причиною безнадійності (*a cause of hopelessness*) [Dictionary by Merriam-Webster].

В англійській мові емоція відчаю презентується за допомогою порівняння – *to crawl like some wounded thing*, тобто повзти, як поранена тварина, за допомогою дієслова – *to moan*, в значенні важко стогнати, та через іменник – *at bay*, в значенні бути у відчаї.

Концепт відчаю реалізується у таких фразеологізмах як:

- *a counsel of despair* – визнання поразки, безнадійності або смирення з конкретним негативним результатом або ситуацією;
- *despair of (something)* – не бачити виходу із ситуації, вважати її безнадійною;
- *to drive (one) to despair* – змусити пережити сум, безвихідь;
- *to fall into despair* – увійти в стан повної безнадії, безпорадності та депресії;
- *in the depths of (something)* – бути (цілковито) поглинутим негативною та / або складною ситуацією чи емоційним станом;
- *to sink into despair* – увійти в стан повної безнадії, безпорадності та депресії”. Можна зазначити, що одною з причин виникнення відчаю є знаходження людини в безпорадному стані.

Можна зазначити, що всі вищеперераховані фразеологізми, окрім одного, сформовані за допомогою лексеми “*despair*”, що сама називає емоційний стан.

В ході аналізу було знайдено наступні приклади фразеологізмів на позначення безпорадності: *with one arm behind one's back, be on one's back*. В обох випадках значення передається невербально, за допомогою лексем, що позначають частини тіла людини.

2.2.6 Концепт НЕВПЕВНЕНІСТЬ та ЗБЕНТЕЖЕННЯ.
 Впевненість або невпевненість людини – це інтелектуальний процес імовірного прогнозування тієї або іншої події, досягнення або недотримання цілі, це віра в себе або втрата цієї віри.

Оксфордський словник визначає невпевненість як щось, у чому ви не можете бути впевнені, як ситуацію, яка змушує вас не бути впевненим або відчувати себе впевненим (*something that you cannot be sure about; a situation that makes you not be or feel certain*) [Oxford Learner’s Dictionaries].

Словник Мерьєм Уебстер зазначає, що невпевненість це якість або стан невизначеності (*the quality or state of being uncertain*) [Dictionary by Merriam-Webster].

Часто невпевненість передається через фразеологізми, що мають в своєму складі назву тварини. Наприклад: *like a cat on a hot tin roof, feel like a fish out of water*. В останньому прикладі наголошується на тому, що однією з причин, що може викликати невпевненість, є знаходження в невідомому оточенні, або зіткнення з невідомою раніше ситуацією.

У випадку з фразеологічною одиницею “*to blow hot and cold*” має місце протиставлення температур, що вказує на мінливість, яка є характерною при непослідовній зміні поглядів, що і є причиною невпевненості.

Наслідком невпевненості є нерішучість. Було знайдено фразеологізм, який позначає прояв нерішучості, або вагання – *back and fill*. Цей термін походить від вітрильних кораблів, де він означає поперемінне підведення і наповнення вітрил, метод, який використовується, коли вітер нашттовхується на корабель у вузькому руслі.

Збентеження напряду пов’язане з почуттям невпевненості, яка виникає в ситуації соціальної взаємодії, почуттям неадекватності, незграбності. В ситуації взаємодії людина напружена, їй здається що в будь-який момент вона може зробити чи сказати щось безглузде і опиниться в дурному становищі [Буняк 2017].

Льїн визначає збентеження (стан сором'язливості) як відчуття незручності.

Оксфордський словник визначає збентеження як почуття смутку або провини, яке виникає, коли людина знає, що щось, що вона зробила, є неправильним або дурним (*the feelings of being sad, embarrassed or guilty that you have when you know that something you have done is wrong or stupid*) [Oxford Learner's Dictionaries].

Словник Мерьєм Уебстер зазначає, що збентеження є хворобливою емоцією, що спричинена усвідомленням провини, недоліку чи недоречності (*a*

painful emotion caused by consciousness of guilt, shortcoming, or impropriety) [Dictionary by Merriam-Webster].

Легкість виникнення збентеження характеризує емоційну властивість особистості, яка називається сором'язливістю.

Напевно збентеження – є суміш негативних і позитивних почуттів по відношенню до суспільної взаємодії. Соромливі люди одночасно тягнуться до людей і задумуються над питанням яке враження вони на них справили. Все це поєднано з переживанням інтересу до людей, і страху перед соціальною взаємодією.

Було знайдено фразеологізм, в структурі якого є назва тварини – *to feel like something the cat has brought in*, зі значенням ніяковіти, дієслівна фразеологічна одиниця – *to throw into confusion*, що має значення збентежити, та іменниковий фразеологізм – *out of countenance*, що означає бути збентеженим

Була знайдено фразеологічна одиниця з лексемою, що позначає колір – *shrinking violet*, яка має відношення до квітки, і зараз використовується на позначення інтроверта та сором'язливої людини. Ще одним фразеологізмом, що має назву квітки в своїй структурі, і вказує на фізіологічний прояв емоції, є *“to blush like a rose”*. Як відомо троянди можуть бути різного кольору, зокрема червоними, а наслідком сором'язливості може бути зміна кольору обличчя, зокрема поява на ньому рум'янцю. Почервоніння виникає через розширення дрібних кровоносних судин – капілярів. В результаті кров приливає до шкіри – і таким чином на обличчі зашарівся рум'янець.

Отже, було проаналізовано фразеологізми та паремії на позначення позитивних емоцій та негативних емоцій в англійській мові. Серед перших можна виділити радість, кохання, спокій та сміливість, а серед останніх було вивчено гнів, страх, сором, пихатість, здивування, втома, смуток, відчай, невпевненість та збентеження.

Вищеперераховані фразеологічні одиниці можуть передаватися вербально та не вербально. Було зазначено, що більшість фразеологізмів

передають значення концептів не вербально, зазвичай через рухи, міміку та жести.

Було виявлено, що більшість емоційних станів передається за допомогою лексем, що позначають органи людини, такі як *“heart”*, *“hands”*, *“blood”*, *“back”*, *“eye”*, *“ear”*, *“face”*, *“lip”*.

Деякі емоційні стани, не зважаючи на те, що відносяться до позитивних, мали негативний відтінок, або включали в себе лексеми з негативною конотацією.

ВИСНОВКИ

Було розглянуто сутність явищ концепту, та проблем його визначення, та процесу концептуалізації в межах сучасної когнітивної лінгвістики.

Зазначається, що будь-яка людина, яка входить в те чи інше суспільство, мислить концептами. Явище концепту знаходиться в постійному розвитку, одні ознаки зникають, деякі видозмінюються, а інші з'являються.

Науковці визначають явище концептуалізації як певний спосіб узагальнення людського досвіду, який мовець реалізує в своєму висловленні. А найціннішим джерелом етнокультурної інформації є фразеологія мови., бо фразеологізми напряду, тобто через денотат, або опосередковано, тобто через асоціації з символами та ідеалами, включають в себе культурну інформацію про певний соціум.

Одним з прийомів концептуалізації дійсності є когнітивна метафора. В процесі її дослідження була сформована теорія концептуальної метафори, що розглядає її перш за все як когнітивну операцію над поняттями і бачить в ній засіб концептуалізації, що дозволяє осмислити ту чи іншу область дійсності в термінах понятійних структур, що первинно склалися на базі досвіду, отриманого в інших областях.

Спираючись на власне мовні факти, вчені встановили, що велика частина нашої повсякденної концептуальної системи за своєю природою метафорична.

У сучасній когнітивній лінгвістиці особливу увагу приділяють емоціям, оскільки вони пронизують всі сфери життя людини, а важливим аспектом вираження емоцій є мова.

Було зазначено, що існує три групи для репрезентації емоцій:

- лексика, що називає емоції;
- лексика, що описує емоції;
- лексика, що виражає емоції.

Також можна зазначити, що емоційні стани в англійській мові можуть виражатися вербально та не вербально.

Була зроблена вибірка фразеологічних одиниць та паремій. З 329 одиниць було знайдено 146 одиниці, що позначають позитивні емоції, серед яких: 59 фразеологізмів та паремій на позначення емоції радощів, 57 на позначення кохання, 7 на позначення спокою, 20 на позначення сміливості. На позначення негативних емоцій було знайдено: 54 одиниці на позначення гніву, 37 на позначення страху, 18 на позначення сорому, 11 на позначення пихатості, 30 на позначення здивування, 6 на позначення втоми, 11 на позначення смутку, 11 на позначення відчаю, 4 на позначення невпевненості, 4 на позначення збентеження.

З вищеперерахованих результатів можна зробити висновок, що в англійській фразеології більшість одиниць виражають значення негативних емоцій.

Репрезентація емоційних станів відбувається наступними способами:

1. Фразеологічні одиниці з назвами кольорів: *blue fear, black on the face, to tick pink.*
2. Фразеологічні одиниці з зооморфізмами: *as cross as a bear, bull at a gate, nervous as a cat, tired as a dog.*
3. Фразеологічні одиниці в яких значення передається невербально: *with one arm behind one's back, not to bat an eye, to shiver on the brink, to be on one's toes, to make big eyes.*
4. Фразеологічні одиниці вигуківого типу: *Holly Father! Shame on you!*
5. Фразеологічні одиниці в основі яких лежать порівняння: *as cross as a bear, fresh as a daisy, as cool as a cucumber.*
6. Фразеологічні одиниці з лексемами на позначення світла: *to carry a torch for one, to light up, to radiate joy.*

Також в ході аналізу досліджуваних фразеологізмів та паремій було виявлено, що часто значення передається через використання таких дієслів як

to get, to go, to come, to lose, to fly, які позначають перехід з одного стану до іншого.

Чисельними є випадки, коли емоційний стан людини репрезентується за допомогою лексем, що позначають частини тіла людини, тобто він має тілесне означення. Найпоширенішими такими лексемами є “*nose, ear, face, blood, hair, heart, back, lip*”. Наприклад: *to get somebody's back up, after one's heart, to be on one's ear, to curl one's lip, to mind one's eye, black on the face, to make somebody's hair stand on end*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

СПИСОК ТЕОРЕТИЧНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамцева М. О. Лінгвокогнітивні засоби відтворення емоцій та способи їх відтворення українською мовою (на матеріалі перекладів авторських англійських казок О. Уайльда). URL: <http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/787878787/389/%D0%B0%D0%B1%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0-%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D1%80%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%BD.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.05.2021).
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків : Вища школа, 1987. 133 с.
3. Античные теории языка и стиля. Москва – Ленинград : ОГИЗ, 1936. 217 с.
4. Антонюк М. О. Метафора та її роль в мовній картині світу. *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. Київ, 2002. № 7. С. 15–19.
5. Аристотель. Поэтика. Москва : Государственное социально-экономическое издательство, 1984. 276 с.
6. Арутюнова Н. Д. Метафора і дискурс. URL: <http://www.philology.ru/linguistics1/arutyunova-90.htm> (дата звернення: 15.07.2021).
7. Арутюнова Н. Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.
8. Аскольдов С. А. Концепт и слово. Москва : Academia, 1997. С. 276–279.
9. Бабенко Л. Г. Лексические средства обозначения эмоций в русском языке. Свердловск : Изд-во Уральского университета, 1989. 184 с.

10. Бабушкин А. П. Концепты разных типов в лексике и фразеологии и методика их выявления / под ред. И. А. Стернина. Воронеж, 2001. С. 52–57.
11. Байсан Д. В. Метафорична концептуалізація справедливості в англійській та німецькій мовах. URL: <http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/3740/1/Baisan.pdf> (дата звернення: 25.03.2021).
12. Баран Я. А. Фразеологія в системі мови. Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 1997. 173 с.
13. Баюн К. Й. Національно-культурний аспект досліджень фразеологічних одиниць в сучасній німецькій мові. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/16231/1/%D0%91%D0%B0%D1%8E%D0%BD%20%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BA%D1%83%D0%BB%D1%8C%D1%82%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%86%D0%B8%D1%84%D1%96%D0%BA%D0%B0.pdf> (дата звернення: 22.09.2021).
14. Бережанська Ю. В. Концептуальна метафора як засіб цілісного сприйняття іншомовної картини світу. URL: <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/bitstream/umsa/7693/1/Kontseptual%CA%B9na%20metafora%20yak%20zasib%20Otsilisnoho%20spruyunyattya%20inshomovnoyi%20kartyny%20svitu.pdf> (дата звернення: 03.10.2021).
15. Близнюк О. О. Концепти Життя і смерть : лінгвокультурологічний аспект (на матеріалі паремійного фонду української та італійської мов) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Київ, 2008. 20 с.
16. Болдырев Н. Н. Когнитивная семантика (курс лекций по английской филологии). Тамбов : Изд-во Тамбовского государственного университета, 2000. 123 с.
17. Болдырев Н. Н. Концепт и значение слова. Методологические проблемы когнитивной лингвистики. Воронеж : Изд-во Воронежского государственного университета, 2001. 256 с.

18. Буняк Н. А. Загальна психологія: лекції (частина II). Тернопіль: Вид-во ТНТУ ім. І. Пулюя, 2017. 104 с.
19. Василенко Н. В. Коммуникативная стратегия поощрения в русском речевом общении: дисс...канд. филолог. наук : 10.02.02. Київ, 2009. 286 с.
20. Венжинович Н. Особливості реалізації національно-культурної специфіки фразеологізмів (на матеріалі української, російської та англійської мов). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4976/1/%D0%9E%D0%A1%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%98%D0%92%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86%20%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%87%20%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%9E%D0%9D%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%9E-%D0%9A%D0%A3%D0%9B%D0%AC%D0%A2%D0%A3%D0%A0%D0%9D%D0%9E%D0%87.pdf> (дата звернення: 05.07.2021).
21. Волкова Т. Я. Когнитивные основы англоязычной литературоведческой терминологии. Донецк : ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2007. С. 242–257.
22. Воробйова О. П. Концептологія в Україні: Здобутки, проблеми, прорахунки. *Вісник КНЛУ*. Київ, 2011. Т.14. Вип. 2. С. 53–64.
23. Галкина-Федорук Е. М. Современный русский язык : учеб. для филол. фак. ун-тов. Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1962. 344 с.
24. Гончарук М. М. Концептуальна метафора у дослідженні емоційних концептів. URL:http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgi/irbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Nvchnugf_2013_653_12 (дата звернення: 12.08.2021).
25. Гребенникова Н. С. Концептуальный комплекс «Человек – природа – культура» в контексте культурно-экологического дискурса. URL: <http://e-lib.gasu.ru/konf/biodiversity/2008/2/44.pdf> (дата звернення 13.09.2021).

26. Дмитриева Ю. В. Эмоциональный концепт «радость» и его отражение лексико-фразеологическими средствами языка (на материале английского, немецкого и русского языков). URL: [https://cyberleninka.ru/article/n/emotsionalnyy-kontsept-radost-i-ego-otrazhenie-leksiko-frazeologicheskimi-sredstvami-yazyka-na-materiale-angliyskogo-nemetskogo-i-viewer](https://cyberleninka.ru/article/n/emotsionalnyy-kontsept-radost-i-ego-otrazhenie-leksiko-frazeologicheskimi-sredstvami-yazyka-na-materiale-angliyskogo-nemetskogo-i-russkogo-yazykov) (дата звернення: 10.07.2021).

27. Жайворонок В. В. Етнолінгвістика в колі суміжних наук. *Мовознавство*. Київ, 2004. № 5–6. С. 23–35.

28. Забара Ю. Фразеологічна репрезентація негативних емоцій в англійській та українській мовних картинах світу. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/30631/3/Zabara%20Yu.%20Frazeolohichna%20reprezentatsiia.pdf> (дата звернення: 16.03.2021)

29. Заботкина В. И. Конвенциональность vs. Креативность в лексиконе (когнитивно-дискурсный подход). Москва – Воронеж : ИЯ РАН, Воронежский государственный университет, 2002. С. 123–129.

30. Ивин А. А., Никифоров А. Л. Словарь по логике. Москва : Изд. центр ВЛАДОС, 1997. 384 с.

31. Изард К. Психология эмоций. Санкт-Петербург : Питер, 2012. 464 с.

32. Ильин Е. П. Эмоции и чувства. Санкт-Петербург : Питер, 2001. 752 с.

33. Иванотчак Н. І. Лінгвокогнітивні і прагматичні параметри емпатії в англійській дитячій прозі жанру фентезі. URL: http://ekhnuir.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/13301/2/thesis_Ivanotchak.pdf (дата звернення: 08.08.2021).

34. Изотова Н. П. Текстовый концепт ШЛЯХ ДО СЛАВИ в англійських біографічних романах ХХ століття: семантико-когнітивний та нарративний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 2006. 20 с.

35. Казимір В. О. Значення когнітивного підходу в дослідженні метафори. *Філологічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2012. Вип. 30. С. 118–121.
36. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Волгоград : Перемена, 2002. 477 с.
37. Клімова Ю. Ю. Типологія процесів концептуалізації та категоризації. URL: [https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3770/1 /Klimova.pdf](https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/3770/1/Klimova.pdf) (дата звернення: 30.03.2021).
38. Ковалькова Т. О. Емоції в житті людини. URL: https://library.krok.edu.ua/media/library/category/statti/kovalkova_0026.pdf (дата звернення 14.08.2021).
39. Кожушко І. Про специфіку вживання терміну «концептосфера» у сучасній когнітивній лінгвістиці. *Лінгвістичні студії*. Маріуполь, 2011. Вип. 22. С. 285–289.
40. Кочерган М. П. Загальна мовознавство. Київ : Академія, 2003. 464 с.
41. Крушельницька Я. В. Фізіологія і психологія праці. Київ : КНЕУ, 2003. 367 с.
42. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов. Москва : Изд-во МГУ, 1996. 244 с.
43. Кубрякова Е. С. Предисловие. *Концептуальный анализ языка : современные направления исследований: сб. науч. трудов*. Москва : Эйдос, 2007. С. 7–18.
44. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира. Москва : Языки славянской культуры, Рос. академия наук, институт языкознания, 2004. 560 с.
45. Куковська В. І. Становлення фразеології як лінгвістичної дисципліни. URL: <https://www.sworld.com.ua/konfer26/870.pdf> (дата звернення: 16.08.2021).

46. Кунин А. В. Английская фразеология (теорет. курс). Москва : Высш. школа, 1970. 344 с.
47. Кунин А. В. О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре. Москва : Высш. школа, 1964. 127 с.
48. Кутузова Т. В. Эмоциональные концепты и способы их языковой объективации. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mikks_2015_1_43 (дата звернення: 27.09.2021).
49. Лихачев Д. С. Концептосфера русского языка. *Русская словесность. От теории словесности к теории текста* : антология / под общ. ред. В. П. Нерознака. Москва : 1997. С. 280–289.
50. Літвякова І. А., Ханецька Н. В дослідження впливу емоцій на стан особистості. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/195.pdf> (дата звернення: 19.08.2021).
51. МакКормак Э. Когнитивная теория метафоры : сборник. Москва : Прогресс, 1990. С. 358–386.
52. Маковська О. О. Концептуалізація наукового знання як процес когнітивної лінгвістики. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nznuoaf_2010_16_31 (дата звернення: 19.08.2021).
53. Маслова В. Концептуализация и категоризация в языке с позиции лингвокультурологии. URL: <https://czasopisma.bg.ug.edu.pl/index.php/SRG/article/view/2022/1644> (дата звернення: 10.09.2021).
54. Мац І. І. Різновиди емоцій та способи їх вербалізації (на матеріалі англійської мови). URL: http://eprints.zu.edu.ua/3511/1/03_miiesv.pdf (дата звернення: 23.12.2021).
55. Мягкова Е. Ю. Эмоциональная нагрузка слова. Воронеж : Изд-во Воронежского ун-та, 1990. 106 с.

56. Неретина С. С. Абельяр и Петрарка: пути самопознания личности (текстологический анализ). *Вопросы философии*. Москва, 1992. Вип. 3. С. 134–160.
57. Неретина С. С. Слово и текст в средневековой культуре: Концептуализм Петра Абельяра. Москва : Гнозис, 1996. 182 с.
58. Никитин М. В. Метафора : уподобление vs. Интеграция концептов. *С любовью к языку : сб. научных трудов*. Москва – Воронеж : Изд-во ИЯ РАН, Воронежский гос. ун-т, 2002. С. 255–269.
59. Нідзельська Ю. М. Концептологія як провідний напрям сучасної лінгвістики. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир, 2013. Вип. 4. С. 168–171.
60. Павленис Р. И. Язык. Смысл. Понимание. Язык. Наука. Философия. Логико-методологический и семиотический анализ. Вильнюс : [б. и.], 1986. С. 240–263.
61. Павлюк О. О. Категоризація негативних моральних якостей людини у французькій мовній картині світу: автореф. дис....канд. філол. наук. Київ, 2003. 20 с.
62. Парій Є. В. Поняття концептуалізації та типологія концептів у сучасній когнітивній лінгвістиці. URL: <https://lingvj.oa.edu.ua/articles/2014/n45/102.pdf> (дата звернення: 17.10.2021).
63. Плаксина І. Ю. Когнітивна теорія метафори. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/drgn_2013_2-3_13.pdf (дата звернення: 19.06.2021).
64. Полюжин М. М. Поняття, концепт та його структура. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvv_nuflm_2015_4_43 (дата звернення: 26.08.2021).
65. Помірко Р., Дудок Р. Когнітивні механізми транспозиції смислів: метафора та метонімія (на матеріалі англійської фахової мови економіки). URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/lingua/article/view/2233/2292> (дата звернення: 21.01.2021).

66. Пономаренко А. С. Когнітивна метафора як стилістичний прийом репрезентації задоволення в англійській та болгарській мовних картинах світу. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Novfil_2013_58_37.pdf (дата звернення: 09.10.2021).

67. Попова З. Д. Очерки по когнитивной лингвистике. Воронеж : Истоки, 2001. 192 с.

68. Попович Т. Когнітивна структура поняття страху. URL: http://www.chnu.edu.ua/res/chnu.edu.ua/period_vudannia/web13/pdf/2011_3/Tetiana_Porovuch.pdf (дата звернення 14.10.2021).

69. Приходько А. И. Роль оценки в формировании картины мира. Когниция. Коммуникация. URL: <https://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/vypusk-no10-2015/prihodkoa-i> (дата звернення: 18.07.2021).

70. Приходько А. Н. Синтаксис естественного языка в фокусе когнитивно-дискурсивной парадигмы. *Вісник ХНУ*. 2003. № 609. С. 84–89.

71. Разуванова Ю. Г. Мовні засоби вираження емоційного стану радості (на матеріалі твору Сомерсета Моема «Театр»). URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/30575/1/Razuvanova%20Yu.H.%20Movni%20zasoby.pdf> (дата звернення: 16.03.2021).

72. Рассел Б. История западной философии. Москва : Миф, 1993. 510 с.

73. Реале Дж. Западная философия от истоков до наших дней. Санкт-Петербург : ТОО ТК «Петрополис», 1994. 368 с.

74. Рубцов И. В. Модификация концептов в современном студенческом сленге США в процессе метафоризации. *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. Харків, 2003. № 586. С. 145–148.

75. Сахнюк О. С. Теорія метафори. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN

=UJRN&P21DBN=UJRN&Z21ID=&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FNpkrnu_fil_2013_32(1)_.pdf (дата звернення: 25.10.2021).

76. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. Київ : Фітосоціоцентр, 2000. 248 с.

77. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фітосоціоцентр, 1999. 148 с.

78. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования. Москва : Наука, 1997. 456 с.

79. Степанов Ю. С. Концепты. Тонкая пленка цивилизации. Москва : Языки русской культуры, 2007. 248 с.

80. Телия В. Н. Вторичная номинация и ее виды. *Языковая номинация : Виды наименований*. Москва : Наука, 1977. С. 202–211.

81. Телия В. Н. Метафоризация и её роль в создании языковой картины мира. *Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира*. Москва : Наука, 1988. С. 173–204.

82. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация. Москва : Слово, 2000. 624 с.

83. Томенчук М. В. Варіантно зумовлена концептуалізація дійсності у сучасній англійській мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Чернівці, 2008. 10 с.

84. Трофімова О. В. Фразеологія негативних емоцій в англійській та українській мовах. Донецьк : ДонНУ, 2014. 248 с.

85. Удовіченко Г. М. Місце когнітивної лінгвістики в сучасному мовознавстві. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=Npchrdufm_2014_221_209_23 (дата звернення: 19.10.2021).

86. Федіна О. В. Фразеосемантичне поле концепту людина в російській мові: функційно-прагматичний аспект. URL: <https://www.>

dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.05/dissertation_5f0229ad89265.pdf

(дата звернення: 17.10.2021).

87. Формановская Н. И. Речевой этикет и культура общения. Москва : Знание, 1989. 159 с.

88. Хайдеггер М. Бытие и время. Москва: Ad Marginem, 1997. 452 с.

89. Хомская Е. Д. Нейропсихология эмоций: гипотезы и факты. *Вопросы психологии*. Санкт-Петербург, 2002. Вып. 4. С. 50–62.

90. Ченки А. Семантика в когнитивной лингвистике. *Фундаментальные направления современной американской лингвистики*. Москва, 1997. С. 340–369.

91. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка. Москва : Ленанд, 1963. 156 с.

92. Шиманович Г. М. Метафора як когнітивний механізм номінації та її роль у мовній картині світу. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54447/09-Shimanowich.pdf?sequence=1> (дата звернення: 15.10.2021).

93. Шніцер М. М. Змістовні ознаки і функціональне покликання метафори. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/philosophy/article/view/923/940> (дата звернення: 15.06.2021).

94. Штерн І. Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики. Енциклопедичний словник. Київ : Арт Ек, 1998. 336 с.

95. Ярцева В. Н. Лингвистический энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1990. 712с.

96. Albertazzi L. Meaning and cognition: a multidisciplinary approach. Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2000. 269 p.

97. Chen Y., Lai H. Teaching English Idioms as Metaphors through Cognitive-Oriented Methods : A Case in an EFL Writing Class. *English Language Teaching*. Taiwan, 2013. Vol. 6 (6). P. 13–20.

98. Corrigan R., Moravcsik E. A., Ouali H. Formulaic language. *Typological Studies of Language*. Philadelphia, 2009. Vol. 2. P. 305–309.

99. Croft W., Cruse D. A. *Cognitive linguistics*. New York : Cambridge University Press, 2004. 356 p.
100. Dragaš M., Ćurković-Denona K. *Teaching English Idioms Based on the Features of Conceptual Metaphors : a Cognitive Approach*. *Zbornik radova Međimurskog Veleučilišta u Čakovcu*. Zadar, 2012. Vol. 1. P. 3–18.
101. Johnson M. *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason*. Chicago : The University of Chicago Press, 1987. 233 p.
102. Kömür S., Cimen S. S. *Using Conceptual Metaphors in Teaching Idioms in a Foreign Language Context*. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Muğla, 2009. Vol. 23. P. 205–222.
103. Lakoff G. *Metaphors We Live by*. Chicago : Chicago Univ. Press, 1980. 242 p.
104. Lakoff G. *Philosophy in the Flesh: the Embodied Mind and its Challenge to Western Thought*. New York : Basic Books, 1999. 602 p.
105. Lakoff G. *The Contemporary Theory of Metaphor*. Cambridge : CUP, 1993. 251 p.
106. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things. What categories reveal about mind*. Chicago : University of Chicago Press, 1987. 614 p.
107. Lakoff, G., Turner M. *More Than Cool Reason : A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago : University of Chicago Press, 1989. p. 722 p.

СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

108. *Англо-український фразеологічний словник*. Київ : Т-во «Знання», 2005. 1056 с.
109. Кунин А. В. *Англо-русский фразеологический словарь*. Москва : Рус. яз., 1984. 944 с.

110. Dictionary by Merriam-Webster. URL: <https://www.merriam-webster.com/> (accessed: 09.09.2021).

111. Jennifer Seidl, W. McMordie English Idioms. URL: http://elibrary.bsu.az/books_250/N_2.pdf (accessed: 18.08.2021).

112. Laura Jeffcoat Idiom Dictionary. URL: tratu.coviet.vn/download/35/Idiom_Dictionary.pdf (accessed: 10.09.2021).

113. Michael MacCarthy, Felicity O'Donnell English Idioms In Use. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/1018/english-idioms-in-use.pdf (accessed: 13.09.2021).

114. Oxford Lerner's Dictionary. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/> (accessed: 09.09.2021).

SUMMARY

The presented paper is dedicated to the analysis of analysis of phraseological units and paremias, which denote the emotional states of a person, as positive as negative.

The object of the work can be defined as concepts of positive and negative emotional states of a person in English language.

The main aim of the paper is to establish and describe the semantics of phraseological units, which denote positive and negative emotions in English phraseology and paremias.

It determined the accomplishment of such objectives as: 1) to look into phenomena of concept and conceptualization within the framework of cognitive linguistics; 2) to study the features of the phenomenon of cognitive metaphor as a means of conceptualizing phenomena; 3) to look into the essence and characteristics of emotions, and the means of their verbalization; 4) to select phraseological units, which denote the emotional states of a human; 5) to determine the means of transmitting the concepts of positive and negative emotions in language.

The ways of communication of the meaning of emotional states of the person are offered in the work, such as verbal and non-verbal. Such positive emotions as joy, love, calmness, courage were analyzed, and negative emotions as anger, fear, shame, pride, surprise, tiredness, sadness, despair, diffidence, worry. It is concluded that phraseological units that denote negative emotions are more in amount than positive.

The scientific novelty of the presented research lies in an attempt, which was made to study and systematize the phraseological units that denote positive and negative emotional states in English phraseology and paremias.

Key-words: *concept, conceptualization, phraseological unit, proverb, emotion*

**Декларація академічної
добročесності здобувача ступеня
вищої освіти ЗНУ**

Я, _____ Костанянць Влада Владиславівна _____,
студент(ка) 2 курсу магістратури, форми навчання _____ заочна _____,
факультету іноземної філології _____, спеціальність _____ 035 Філологія _____,
освітньо-професійна програма Мова і література (англійська) _____,
адреса електронної пошти _____ vlada.kostanyants@gmail.com _____,

– підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему
«Когнітивно-семантичні особливості вербалізації емоційно-почуттєвих
станів людини засобами англійських фразеології та паремій» відповідає
вимогам академічної добročесності та не містить порушень, що визначені у
ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких
ознайомлений/ознайомлена;

– заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є
ідентичною її друкованій версії;

– згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям
академічної добročесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою
Інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї
системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) _____